

Наше Слово

PIK LXVI № 51 (3358) WARSZAWA, 19 GRUDNIA 2021 ROKU
ЦІНА – зл. 5 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Ряшів – місто, де розвивається українська громада

Аура Ряшева – столиці Підкарпатського воєводства – інтенсивне і постійне зростання. Помітно це у міському просторі, в принципі, на кожному кроці. Починаючи з залізничного вокзалу (який ще недавно був величезним будівельним майданчиком), ідучи далі у напрямку центру через сучасну конструкцію пішохідного моста зі скла і дерева аж до нових хмародерів, які видніються поодаль. Ряшів розростається у швидкому темпі, що ілюструють економічні показники. У конкурсі «Polish Cities of the Future 2019/20» журналу «Financial Times» місто перемогло у двох категоріях: «Створення приязних обставин для розвитку бізнесу» та «Людський капітал та стиль життя». На доказ цих оцінок як гриби після дощу виростають нові житлові будинки, торговельні центри, багатоповерхові офіси, вишукані ресторани та місця надання різних послуг. Ряшів своєму економічному процвітання завдячує продуманій стратегії та доброму управлінню, використанню європейських коштів, цілеспрямованій підтримці інновації у сфері IT, але також традиційній вже для цього регіону авіаційній промисловості.

▲ Павло Грицина, Анна Грицина, Тамара Мартинюк, Анастасія Грицина, Меланія Грицина

Найчастіше до Ряшева їду потягом, сполучень у цьому напрямку з Перемишля доволі багато. Серед пасажирів немало молоді, одразу відчувається, що є певна група людей, яка кожного дня долає цю трасу до школи або на роботу. Декілька років тому проф. Пйотр Сухальський (дослідник демографії, Лодзький університет) опублікував звіт про перспективи зростання для найбільших польських міст. Його автори передбачають, що до 2050 року лише два міста у Польщі нараховуватимуть збільшення кількості населення. Це, звісно, буде Варшава, але також (мабуть, неочікувано) Ряшів. І хоч цифри зросту в одному і другому випадку важко порівнювати (у випадку Варшави вони у кільканадцять разів більші) – «первоцвіти» оптимістичного для Ряшева прогнозу відчуваються вже сьогодні, хоча б у потязі з Перемишля.

Ряшів свій сучасний імідж творив, в принципі, з нуля. Ще кілька десят років тому провінційне містечко сьогодні вражає просторами, охайністю, чистотою, а також своєрідною елегантністю. Таке враження справляє чи не перш за все красиво відреставрована ряшівська площа Ринок. Саме на ній у одній з модних кав'ярень зустрічаюся з пані Анною, Павлом, Настусею та Меланією – представниками трьох поколінь сім'ї Грицинів – автохтонних українців, які у певний момент місцем свого життя обрали Ряшів. Це вони стають моїми першими екскурсоводами по цьому місті. З особливою турботою показують вулиці і будинки – важливі пункти для життя «молодої» української громади міста.

Окрім родини Грицинів, на зустріч за кавою приходить також Тамара Мартинюк – перша вчителька

у міжшкільному пункті навчання української мови, який засновано у Ряшеві рівно п'ять років тому. Адже це зустріч з ініціативною групою, яка у 2016 році вирішила підняти громадське життя українців у Ряшеві на вищий рівень та спробувати заснувати місце навчання української мови для наймолодших. Згодом цей пункт став також хорошою платформою зустрічей середовищ меншини і мігрантів, які сьогодні згідно з духом часу разом намагаються творити локальну українську спільноту.

Ряшівський приклад – це доказ того, що якщо є бажання, – і сьогодні можна створювати структури, об'єднувати українську громаду, навіть коли починаєш практично з нуля. Історично місто знаходилося на «останній ланці», земель на яких проживали українці. Доказом цього є, наприклад, споруда

греко-католицького собору з 1889 року у Заліссі – селі, яке приєднано до Ряшева. Церква сьогодні функціонує як костел, проте її східний стиль є ознакою української присутності на цій території до 1945 року. Утім, протягом довгих років Народної Польщі та першої декади III РП тут українців, по суті, не було. Починають вони приїжджати лише разом з інтенсивним розвитком міста, тобто після територіальної реформи з 1999 року (утворення 16 воєводств), коли Ряшів стає столицею регіону. Саме тоді на навчання після завершення IV ліцею в Лігніці до Ряшева приїжджає також Павло.

«Я приїхав сюди 22 роки тому, щоб навчатися, – починає свою розповідь він. – Вибрав це місто між іншими тому, що Перемишль був дуже близько, і можна туди було з'їздити на різні українські культурні заходи.

ПОДІЇ

Українську кав'ярню визнано найкращою в Польщі

Одна з кав'ярень мережі «Dobro&Dobro» отримала нагороди на гастрономічному ярмарку «Food Business Forum Polska». Бізнес українського подружжя нагороджено у категоріях «Новаторська маркетингова стратегія» і «Найкраща кав'ярня».

Про «Dobro&Dobro» ми вже писали у тижневику не один раз. Зокрема, навесні 2020 року, коли у Польщі ввели обмеження, пов'язані з пандемією. Тоді мережа нараховувала шість кав'ярень. Для багатьох гастрономічних закладів найгіршим періодом був локдаун, введений восени минулого року, який тривав пів року.

— Цей час не був легким, але ми розуміли, що не можемо закритися. Ми намагалися використати цей період досить плідно, — говорить Олег Яровий, який шість років тому з дружиною Інною відкрив своє перше кафе. Воно стало найменшим за площею в Польщі. Власники облаштували його всього на шести квадратних метрах. Але популярними вони стали не лише через те, що були найменшими. А також тому, що у кафе можна було спробувати каву з різними добавками: халвою, динєю, апельсином тощо. Сьогодні у меню — більше двадцяти рецептів кави. Це працює не лише з маркетингової точки зору. Статистика показує, що велика кількість споживачів кави у найбільших мережах кав'ярень, може, навіть половина клієнтів, не купує «чистої» кави, такої, як, наприклад, експрес. Багато хто п'є каву з добавками, солоджену та напої, для яких кава є лише базою.

Протягом кількох років невелике кафе «Dobro&Dobro» на вулиці Пулавській у Варшаві перетворилося в мережу кав'ярень, які діють у кількох містах Польщі та у Чехії. Деякі працюють за франшизою.

— Після першого локдауну, коли ми вже пережили його, то думали, що більше цього не повториться. Виявилося, що восени стало ще важче. Попри це,

ми нікого не звільнили через те, що у державі ввели карантин. За період 2020–2021 нам вдалося відкрити вісім кав'ярень. Серед них — у Празі в Чехії. Тепер маємо їх сімнадцять, — зазначає українець. Дві останні відкрилися нещодавно у варшавському районі Мокові та у Гданську.

— Через коронавірус ми вирішили також піти трішки в гастрономію. В нас вже до того часу були канапки та салати, але виникла ідея ще більше розширити меню. Подумали про українські страви й тому почали продавати, наприклад, заморожені вареники. Також на Великдень та Різдво підготували окремі страви, — розповідає Олег Яровий.

Впродовж останнього року відкрилися чотири суші-кафе у Варшаві, Познані та Вроцлаві. Ще одне у новому році власники планують відкрити у Гданську.

— Запускаємо також експеримент під назвою «Prosecco Oyster Bar», де подаватиметься вино просекко та страви з морепродуктами, — додає він. Олег зазначає, що сьогодні їм нескладно привабити більше клієнтів, оскільки мережа вже відома.

— На початку ніхто нас не знав. Треба було багато часу, щоб споживачі звернули увагу на нашу кав'ярню. Зараз, коли відкриваються нові заклади, особливо у Варшаві, старі клієнти, які нас знають, приходять до нововідкритих кафе, — пояснює співзасновник мережі. З іншого боку, як додає, цей рік не був легким. За його словами, кожна із кав'ярень працює зараз на «мінімальних обертах».

— Не всі клієнти після локдаунів до нас повернулися, що, звісно, не допо-

магає в гастрономічному бізнесі. Кількість клієнтів, яку зараз маємо, не є стандартною для нашого формату. Також власники приміщень, які під час «закриття» зменшили оплати за їхню оренду, зараз повернули їх у повному обсязі. Крім цього, наступного року зростає мінімальна зарплата, та передбачається збільшення інфляції, — перераховує українець. — Але це ще не кінець. Бо ми не можемо сказати, що вже все погане для бізнесу пройшло. Тим більше, що уряд вводить нові обмеження, наприклад, щодо кількості клієнтів у приміщенні.

Власник «Dobro&Dobro» вважає, що досвід, отриманий впродовж останніх двох років, дає їм частково можливість передбачати деякі речі та швидко зосередитися на послугах доставки їжі. До речі, власники кафе із самого початку введення обмежень навесні 2020 року використовували сайти, за допомогою яких клієнти могли робити замовлення: Uber Eats, Ryszne.pl тощо. — Якийсь досвід вже є і на ньому можна базуватися, — додає українець.

Олег та Інна Ярові переїхали з Києва у Варшаву шість років тому. За цей період добилися великого успіху. Мають мережу кав'ярень, за що їх нагородили, та розвивають нові напрямки бізнесу. Вони є не лише подружжям, але й партнерами у роботі. Можна сказати, що у них поділ обов'язків і на роботі кожен відповідає за свою сферу діяльності. Дружина — за стратегію розвитку бізнесу, нових напрямків та займається маркетингом, а чоловік більше стежить за кафе, оскільки від початку саме він займався приготуванням кави у першій

кав'ярні. Вони також виховують двох дітей.

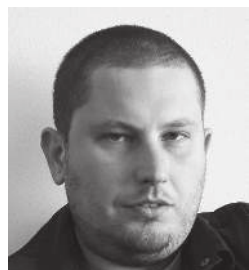
— На жаль, не буває так, що прийдеш додому і забуваєш про роботу. Є питання, які мусимо обговорювати, вирішувати. Такий у нас стиль життя, — пояснює Олег Яровий. — Який бізнес би не був, він не дозволяє вийти повністю з поточної роботи. Все одно вдома стараємось більше розмовляти про сімейні справи. Суботу та неділю намагаємось проводити майже виключно у родинному форматі. ■

Павло ЛОЗА

Фото з фейсбук-сторінки Олега Ярового

ПОГЛЯДИ

Мистецтво програного виграшу

ГРИГОРІЙ СПОДАРИК,
журналіст

Є велика ймовірність того, що в середині грудня представник німецької меншини депутат Ришард Галля перестане бути членом президії Сеймової комісії нацменшин. При тому, що зауважень до його праці не мав навіть ініціатор «усунення» та член цієї президії депутат Войцех Зубовський з партії Право і Справедливість. Отже, вкотре видно, що звичайне прагнення влади сильніше, ніж логічні аргументи і багатолітня сеймова практика. Це також поганий сигнал для усіх меншинних спільнот. Водночас сам Ришард Галля публічно запевнив, що незалежно від ходу подій, він також як звичайний член комісії далі працюватиме для добра усіх нацменшин. Депутатові важко закинути нещирість, оскільки він є членом комісії, в тому числі в її прези-

дії, від 2007 року. Варто пригадати, що у минулому цим сеймовим органом керував українець Мирон Сич, а ще у президії був білорус Євген Чиквін. Отже, був час, коли влада не боялась українця, німця чи білоруса, а навпаки — закріплювала суб'єктність громад, які вони представляють, створюючи умови для політичної репрезентації. Така дуже цінна практика комісії тривала практично від початку її утворення. А це мало як символічне, так й практичне значення. У першому випадку був це виразний сигнал про те, що Польща серйозно ставиться і поважає права громадян інших, ніж титульна, національностей. З іншого боку, «нацменшинні депутати» впродовж багатьох років були лідерами своїх спільнот та найкраще орієнтувалися в ключових проблемах. Їхній погляд ставав безцінним у пошуку найкращих вирішень проблем. Врешті, депутати з меншини в управлінні комісії — це й виразний знак, що в її праці політичні поділи замінює спокійна та фахова дискусія. А це знову ж таки має важливе значення, бо меншини у Польщі, як і у всьому демократичному світі, дійсно не повинні бути об'єктом полі-

тичних торгів. Адже чи комісія вирішує справи освіти, чи культури, то завжди йдеться про людей, повноправних громадян держави.

З формального боку, справа щодо депутата Ришарда Галля виглядає ось як. Згідно з післявиборчими домовленостями Громадянська коаліція (ГК) отримала одне місце в президії комісії. Коли вона вже працювала, то представник ГК депутат Євген Чиквін з власної ініціативи запропонував включити до складу президії депутата Ришарда Галля, і комісія на це погодилась. Однак тепер представники правлячої партії вважають, що домовленість з початку каденції порушена, бо тепер ГК має не одного, а двох членів у президії. Той факт, що Ришард Галля не є членом ГК, а завжди працював як незалежний депутат, для представників Права і Справедливості не має ніякого значення. Найгіршим є те, що ініціатори зміни не приховують суто політичних основ ініціативи. Депутат Войцех Зубовський прямо заявив, що проблема не стосується Ришарда Галля, і додав, що не має зауважень до його фахової підготовки та активності. Отже, єдина проблема — це кількісна надрепрезентативність ГК, що, зрештою, не є правдою.

Інший варіант, який «ласкаво» запропонував Войцех Зубовський, — це залишити Ришарда Галля, а відкликати офіційного члена президії від ГК Збігнева Конвінського. У ході засідання з'явилася й пропозиція з боку опозиції. Йшлося про те, що якщо влада не має зауважень до Ришарда Галля і цінує його працю, то нехай висуне його кандидатуру — як свого представника у президії комісії. Таку пропозицію Войцех Зубовський не підтримав і водночас заявив, що вимогу про усунення висуватиме аж до часу, поки результат не буде задовільним для ініціатора.

У жовтні і листопаді цього не вдалося добитися. Проте кількісна більшість Права і Справедливості у складі комісії, на жаль, гарантує, що на грудневому засіданні справа буде вирішена так, як цього бажає влада. Отже, Право і Справедливість знову розгорнуло нікому не потрібну суперечку і переможе у ній. Ришард Галля не повинен вважати, що програв. Бо це не його особиста поразка, а всіх меншин у Польщі, яких після років консенсусу знов хочуть «закинути у вир політичних боїв». З іншого боку, Право і Справедливість, виконавши свій план в комісії нацменшин, друзів у тих громадах радше не знайде. ■

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Екскурсії українською мовою
виставкою в Кракові

Міжнародний центр культури у Кракові запрошує взяти участь в українськомовній екскурсії виставковим проєктом «Україна. Інші погляди на взаємини». Перша відбулася 12 грудня. Як повідомляють на сторінці Центру, чергова запланована на 16 січня (14:00).

Ідея проєкту полягає у спільному польсько-українському аналізі культурних та історичних наративів, що називають «українськими міфами». Він має на меті прослідкувати стереотипні уявлення, що існують як у Польщі, так і в Україні.

Екскурсія є безплатною для всіх, хто придбає квиток на цю виставку. Реєстрація на неї є обов'язкова. Записатись можна на сайті Центру (mck.krakow.pl).

Нагадаємо, від середини вересня в Краківському міжнародному центрі культури можна подивитися ще одну виставку — «Україна. Спільні погляди на взаємини». Це вперше у Польщі в межах виставки так широко представлене українське мистецтво. Тут можна побачити роботи видатних митців з кінця XVII сторіччя до сучасності. Вона експонуватиметься до 16 січня.

Крамниця, яку відкрили українці,
здобула нагороду на престижному
проєкологічному заході

Фото з фейсбук-сторінки крамниці

Крамниця «Luzem» у Кракові, котру відкрило подружжя з України, отримала нагороду на найбільшому у Центрально-Східній Європі екофорумі «Carbon Footprint Summit 2021». На цьому заході «Luzem» присудили одну із шести головних нагород — у категорії «функціональність організації». Про це повідомило Польське радіо.

Українське подружжя Еліна Черкас та Ярослав Кашлюк відкрили у Кракові першу стаціонарну «zero waste» («нуль відходів») крамницю понад півтора року тому. Товари в магазині можна придбати на вагу, а відвідувачі можуть приходити із власною багаторазовою тарою чи торбинками. Самі ж власники крамниці збирають, сортують та віддають на вторинне використання упаковку та інше сміття. Саме таким чином українці пропагують та втілюють у життя ідею зменшення кількості відходів.

Як повідомляють на сторінці екофоруму «Carbon Footprint Summit 2021», нагороди за екологічну та про-соціальну діяльність вручали вдруге. Перед номінацією кожна з компаній мала пройти так званий «зелений аудит», в межах якого перевіряли прозорість та ефективність діяльності з точки зору екології та змін клімату.

Кліп про міграцію номіновано
на польську музичну нагороду

Дебютний кліп співачки Анастасії Івахненко, котра виступає під псевдонімом «ta Ukrainka», номіновано на польську нагороду «PL Music Video Awards». Кліп на дебютну пісню співачки «Polski sen — Dolores» опинився у переліку претендентів на нагороду у номінації «Важливе послання» (Ważny Przekaz). Відео було

опубліковане на початку листопада. За цей час воно вже встигло набрати майже 47 тисяч переглядів.

Про цю виконавицю ми вже писали. Як сама говорить про себе, «народилася за 977 км від Варшави у місті, що у 41 раз менше за столицю Польщі». Близькі називають її Настя, Настка і Насточка, а всі інші — «та Українка». Під таким псевдонімом вона і видає свій дебютний сингл «Polski sen — Dolores», у якому описує свій досвід міграції до Польщі.

Днями на відеоканалі YouTube з'явилася її друга пісня «Rocket Man — Dory». З неї довідуємося, що однією з найбільших мрій героїні (співачки) — реалізувати мистецькі амбіції. Однак, шлях до реалізації бажань є довгий, складний і повний розчарувань.

«PL Music Video Awards» — це фестиваль, метою якого є презентація та відзначення найкращих польських музичних кліпів. Журі конкурсу нагороджує артистів у 8 музичних категоріях та 2 спеціальних. Захід щорічно відбувається у Лодзі.

Міжпарламентська асамблея
закликає посилити санкції проти Росії

Фото з фейсбук-сторінки Сенату Республіки Польща

У Варшаві 5-6 грудня відбулася XI сесія Міжпарламентської асамблеї України, Польщі та Литви. Під час дводенних переговорів парламентарії трьох країн обговорили важливі питання безпекової ситуації в регіоні, тристоронні відносини та прийняли підсумковий документ за результатами проведення події. Під час церемонії відкриття виступили очільник польського Сенату Томаш Гродзький, голова Сейму Литви Вікторія Чміліте-Нільсен та голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук. Після цього учасники Асамблеї перейшли до роботи в комітетах.

Однією з тем обговорення був шлях України до членства в Європейському Союзі та НАТО. Учасники розмовляли також про підтримку, яку можуть надати в цьому плані Польща та Литва. Крім того, обговорено й питання розвитку інфраструктури в регіоні Центральної та Східної Європи, енергетичної безпеки, боротьби з дезінформацією. Учасники розмовляли теж про питання територіальної цілісності України та спільної політики щодо Росії та Білорусі.

Під час сесії очільники Сейму та Сенату Польщі проводили теж двосторонні переговори з їхніми колегами з парламентів Литви та України.

За результатами засідання XI сесії Міжпарламентської асамблеї, голова польського Сенату Томаш Гродзький, голова литовського Сейму Вікторія Чміліте-Нільсен та голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук підписали у Варшаві підсумковий документ.

У ньому йдеться про те, що Міжпарламентська асамблея Верховної Ради, Сейму і Сенату Польщі, Сейму Литви засуджує збройну агресію Росії проти України та анексію Криму. Зокрема засуджує незаконне проведення Росією перепису населення на окупованому півострові і не визнає його результатів. Україна, Польща та Литва також не визнають результатів незаконних виборів до Державної думи Росії.

Окрім цього, підписанти документа вимагають від Росії припинити військову агресію проти України, зупинити нарощування військового потенціалу на окупованих територіях і на кордонах з державою, повернути всі тимчасово окуповані українські території.

Документ містить теж заклик до міжнародної спільноти — посилити обмежувальні заходи та санкції проти Росії до повного відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів.

Водночас автори документа засуджують білоруську владу за постійне та навмисне порушення прав людини, використання незаконної міграції як інструмента для

створення штучної кризи на польсько-білоруському і литовсько-білоруському кордонах. Учасники асамблеї закликають у ньому владу Білорусі негайно припинити ескалацію на кордоні та зупинити потік нелегальної міграції через свою територію до сусідніх країн.

«Я хотів би наголосити ще на одному — великій згоді, що наші народи та країни, об'єднані великою кількістю історичних зв'язків, як славних, так і важких, глибоко переконані, що майбутнє цього регіону Європи — у союзі з ЄС, в євроатлантичному альянсі», — наголосив очільник Сенату Польщі на завершенні зустрічі. Він запевнив, що європейські прагнення України також до НАТО однозначно підтримуються усіма сторонами зустрічі. Також голова литовського Сейму Вікторія Чміліте-Нільсен заявила, що учасники асамблеї «підтримують Україну на шляху до ЄС та НАТО».

Подякувавши учасникам зустрічі, голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук наголосив, що сила є у спільноті. «Якщо ми разом, ми зможемо протистояти найбільшим загрозам у світі сьогодні. Ми чудово розуміємо, що всі 38 пунктів, які ми передбачили в підсумковому документі, зводяться до однієї людини в цьому світі, яка різними способами маніпулює безпекою європейського регіону та безпекою всього світу. І ми повинні бути чесними та щирими щодо цього», — підкреслив він.

Екскурсія українською у Музеї історії
польських євреїв «Полін»

У варшавському Музеї історії польських євреїв «Полін» проводиться серія авторських екскурсій виставкою «Такий пейзаж». Їх учасниці та учасники мають змогу познайомитись з індивідуальним підходом до мистецтва Вільгельма Сасналя представниць та представників різних сфер: мистецтва, освіти, критики та громадської діяльності. 11 грудня відбулася екскурсія наживо українською мовою. Її провела Марта Романків — міждисциплінарна художниця, авторка інсталяцій, відеоробіт та соціальних ситуацій. Художниця живе та працює в Польщі від 2015 року. Минулого року у Варшаві реалізувала проєкт «Вибори», яким запрошувала до символічного голосування у президентських виборах мігрантів, які не мають у Польщі виборчих прав.

Перша річниця діяльності
Інституту прав мігрантів у Вроцлаві

Понад 12 тисяч консультацій, попри пандемію. 4 пункти у Нижній Сілезії, численні партнери і реальний вплив на юридичне становище мігрантів. Це зробив за рік свого існування Інститут прав мігрантів у Вроцлаві. Відкрився він 10 грудня минулого року. Цю незалежну установу, яка займається потребами мігрантів, комплексно створила фундація «Україна» спільно з Почесним консульством України у Вроцлаві. Нині, окрім загальних консультацій, в Інституті проходять також тематичні зустрічі: з психологом, юристом, спеціалістом у профорієнтації. Вони відбуваються за адресою: вул. Руська 46А/202 у Вроцлаві.

Важливим завданням діяльності Інституту є налагодження міжсекторної співпраці для покращення становища не тільки іноземців, а й усіх зацікавлених груп, які функціонують у новому багатокультурному середовищі. З нагоди свого ювілею Інститут прав мігрантів підготував спеціальні консультації, несподіванки в соцмережах. Також у межах міста Вроцлава і регіону можна буде побачити інформаційну кампанію Інституту. Детальніше — на сайті instytutpm.eu.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

МІГРАНТИ

Мініатюрне життя пластику

«Цікава та незвична праця у Польщі»: саме так українка каже про роботу, на яку потрапила випадково, але цілковито у неї закохалась. Героїня нашої історії Олена Кириченко (на фото) приїхала із Білої Церкви. Першим містом, куди потрапили вони з чоловіком, стала Шклярська-Поремба. Олена розповідає, що це було чудове курортне містечко, але із працевлаштуванням їм там було складно. Втративши роботу, її чоловік натрапив на оголошення про те, що майстерня музею «Колейково – світ у мініатюрі» шукає працівників. Вирішив спробувати, а потім запропонував і дружині приїхати і показати свої вміння.

«Він робив з рідкого пластику маленькі фігурки та запчастини до них. А потім розповів керівництву, що його дружина чудово малює. От вони мене і запросили. Коли я показала все, що вмію, — залишилася тут працювати як модельярка, художниця, скульпторка», — розповідає Олена.

На початку жінка робила маленьких чоловічків, потім почала виготовляти макети, будиночки і тепер доклалася вже до кожної деталі, яка є у музеї:

«Я спробувала створювати чоловічків, а далі пропонувала свої ідеї: як можна було би цю роботу виконати якісніше, де і як згинати руки, ноги,

щоби фігурка виглядала максимально реалістично. Далі робила моделі, будинки, макети місцевості».

На початку треба виготовити пластикову заготовку. Окремо — руки, голова, ноги. Також відливають аксесуари: сумки, кепки, гітари, ролики тощо. Далі все це склеюють та шліфують. Обробляють спеціальним лаком, а потім починають прорисовувати. Саме так з'являється життя у мініатюрі.

«Люди, які тут працюють, є фанатами своєї справи, вони віддані їй. У них постійно з'являються креативні ідеї, і вони із захопленням втілюють їх у життя. Команда тут чудова, і ми з чоловіком раді, що стали її частиною», — каже Олена.

У музеї так само, як і в реальності, настає вечір, загоряються ліхтарі, вивіски магазинів, люди відпочивають у кав'ярнях, їздять машинами, потягами, катаються на річкових кораблях, санках або відпочивають у палатках. Але є маленька відмінність: ніч тут триває лише чотири хвилини, а день — дев'ять. Фігурки людей — це не найменше, що можна побачити у музеї. Для дуже уважних Олена розповідає, що є сюрпризи — це такі деталі, які помітиш

тільки тоді, коли уважно придивишся до кожного макету:

«Масштаб будиночків — 1:22. Треба розуміти, що зменшити до такого розміру потрібно все, скомпонувати так, аби співвідношення було таке ж, як у реальності. Розмір чоловічка — 7,5 сантиметрів».

Зараз у «Колейково» є близько чотирьох тисяч макетів. І кожен із них можна постійно доповнювати. Але українка також постійно створює нові. Олена розповідає, що останній експонат, над яким вони працювали, — це «Пряниковий будиночок», який показали публіці наприкінці листопада. Площа усієї конструкції сягає 80 квадратних метрів.

Тепер Олена, повернувшись із відпустки, привезла чимало ідей, які колектив втілюватиме у життя.

Найбільше ж задоволення жінка отримує, коли відвідувачі музею із захватом роздивляються маленькі частини пластику, яким вона дала друге життя. ■

Віра ЧЕРНОВА

Фото — з архіву героїні статті

АНАЛІТИКА

Піلسудський та Петлюра чекають на мудрих учнів

Нині Росія знову підтягнула тисячі солдатів до українського кордону і кричить, що сама знаходиться у небезпеці, бо нібито їй погрожує НАТО. Західний світ, у тому числі нещодавній співрозмовник Володимира Путіна президент США Джо Байден, прекрасно розуміють цю фальш. З іншого боку, у світі не бракує й тих, кому заважає не так російська агресія, як заходи щодо її припинення. Вони думають тільки про свою вигоду. У розмові Байден-Путін з'явилася й декларація американського президента, що відповіддю на посилену агресію буде загострення санкцій і широка допомога Україні. Наразі ймовірно, росіяни на якийсь час зупинилися, але, без сумніву, далі розробляють плани, як обманути світ і нажитися ціною інших народів. Отже, з певними модифікаціями, але впродовж багатьох років стоїмо на місці. Доказом цього можуть бути обставини навколо союзу отамана Симона Петлюри та маршалка Юзефа Пілсудського.

Семінар, який викликає емоції щодо цієї теми, нещодавно організував портал «Тримор'я», де головними доповідачами були український історик та політолог Богдан Гудь та польський політолог Пшемислав Журавський вель Граєвський. В дискусії брав також участь польський режисер Єжи Любах, який понад двадцять років тому зняв єдину донині документальну стрічку про союз «Важке братерство» (доступна у мережі Youtube).

Учасники дискусії погодилися з тим, що Петлюра та Пілсудський були візіонерами. Обоє вважали, що російську імперію треба розбити «по національних швах». Україна з огляду на свій потенціал чи географічну величину була одним з ключових моментів такої стратегії. Її незалежність гарантувала, що небезпека того, що Москва буде підпорядковувати інші нації, буде усунута. Водночас візіонери відмовлялися, з одного боку, від розширення терито-

ріальних зазіхань на українські землі, а з другого — на погляд на Польщу тільки крізь призму «панів». Петлюра прекрасно розумів, що Польща є єдиною державою, яка тоді визнавала українську незалежність і була готова підтримати її на міжнародному рівні. Крім того, дії Петлюри базувалися на цьому, що спочатку треба здобути незалежність, а потім думати про об'єднання своїх земель. Таке мислення по обох боках кордону не знаходило повної підтримки. Польська «ендеція» надалі мріяла про українські території, а українські селяни бойкотували набір до армії Петлюри, бо боялися, що повернуться з ним і «польські пани», яким треба буде віддати землю. Ті факти лише підтверджують далекоглядність політиків, які укладали союз, розуміючи, що головною загрозою є Москва. При тому, дві держави були виснажені I Світовою війною і просто не мали сил на черговий тривалий конфлікт. Тому з'явився Ризький договір, в результаті якого постраж-

дала українська незалежність, а польська держава отримала бажане післявоєнне «натхнення». Хоч не надовго.

Шукаючи символічних порівнянь із сучасністю, варто звернути увагу на ще один контекст, вказаний учасниками дискусії. Йдеться про західний світ. А тут, на жаль, зроблено тоді ставку на Москву. Для прикладу, коли Пілсудський та Петлюра походом йшли відбивати Київ, то в Англії на вуличних протестах кричали «Руки геть від Росії!». Крім того, Франція після I Світової війни дуже побоювалася відродження потенціалу Німеччини. А союзника бачила у «білій Росії», тобто ворогах більшовиків. Договір Пілсудський-Петлюра французи підтримали лише тоді, коли головний російський об'єкт їхнього зацікавлення програв більшовикам.

Варто зауважити, що причиною польсько-українських домовленостей і військової операції було й те, що радянські війська стали біля кордону Польщі. Відомо, що більшовики спочатку хотіли підкорити Варшаву, а потім за підтримки місцевих робітників «розлити революцію» на західний світ. Похід мав завершитися щонайменше у Берліні. Отже, Пілсудський вирішив діяти превентивно. Україну включив до цього плану, як оцінив Богдан Гудь, для того, щоб мати пояснення перед прихильним до Москви Заходом. Тому вже під час мілітарних дій можна було говорити про те, що Польща допомагає українцям визволитися з більшовицького ярма.

З іншого боку, варто також пригадати, що Петлюра не погодився на сценарій, який вважав зрадою польського союзника. Йдеться про те, що в тодішніх українських політично-військових колах з'явилася ідея пропустити більшовиків через Галичину (яка належала тоді Польщі) до Словаччини і Угорщини. Там, користуючись підтримкою місцевих робітників, вони б розпочали протистояння. У такій ситуації українці би залишилися з тилу ворога, і Захід, потребуючи їхньої допомоги, мусів би прийняти якісь їхні вимоги. Водночас Польща не була аж такою сентиментальною у підході до українського союзника під час переговорів у Ризі. Ще один важливий момент — це вбивство Симона Петлюри. Воно відбулося на замовлення більшовиків, бо його політична активність на Заході постійно погрожуwała відновленням польсько-українського союзу і залученням до нього інших придушених Москвою націй.

Нині також маємо, може, не воєнне, але суспільно-економічне виснаження, спричинене зокрема пандемією. У багатьох західних країнах, а навіть у нашій, існують сили, які готові задля інтересів і спокою прикрити очі на російську агресію. При цьому, Кремль знову ставить армію на кордоні мирного сусіда. Зрештою, в сучасному світі держави також в основному хочуть зосереджуватися на власних інтересах. Може, варто було б хоч раз вивчити уроки з минулого? Вчителі Пілсудський та Петлюра досі чекають на мудрих учнів не лише з Польщі та України. ■

Григорій СПОДАРИК

УКРАЇНА

ПУЛЬС
УКРАЇНИПастка чи нові можливості:
чого чекати Україні від переговорів США та Росії

Весь минулий тиждень Вашингтон грав роль ключового «приборкувача» Росії. Телефонна дипломатія Джоозефа Байдена почалася з відеоконференції американського та російського президентів, а після цього охопила розмови Байдена з лідерами західноєвропейських країн, Бухарестської дев'ятки і Володимиром Зеленським. І хоча офіційні повідомлення – не надто і розгорнуті, все ж ми вже можемо зробити низку важливих для України акцентів.

Домовилися домовлятися далі

Це узагальнений висновок розмови Байдена і Путіна. Втім, це зовсім не означає, що за цим результатом нічого не стоїть. Навіть навпаки.

По-перше, після зустрічі ситуація мала б розгортатися в бік подальшої ескалації і ще більшої напруженості або ж, навпаки, в бік діалогу сторін. І, хоча Росія продовжує накопичувати війська на кордоні з Україною, в діалог вона таки вступає. Насправді, цей результат задовольняє обидві сторони. Так, Росія, попри її агресивну політику останніх місяців, шантажувала таким чином колективний Захід і Україну і примушувала останній розпочати з Росією розмову. Кремль прагне якнайдорожче продати деескалацію, яку сам же і створив. Про те, що діалог і дипломатія вигідні західним державам і говорити не варто, це зрозуміло.

Відтак, хоча проривів від відеозустрічі Байдена з Путіним ніхто не чекав, але на тактичному рівні такий результат влаштовує всіх.

По-друге, ця зустріч переважно зафіксувала позиції сторін. І ось це дуже важливо, адже якщо Захід і Росія «вв'язуються» в діалог і будуть домовлятися, то які їхні позиції і визначатиме поле для цих домовленостей.

Джоозеф Байден дав зрозуміти, що для будь-якого діалогу Росія має піти на деескалацію, а в разі нової агресії проти України США нададуть останній небачену до того воєнну допомогу, запровадять вже підготовлені жорсткі санкції, а також будуть готові розмістити нові сили на Сході Європи в країнах НАТО. Санкції стосуватимуться, по суті, відключення Росії від міжнародної фінансової системи і блокування Північного потоку-2.

Росія ж наполягала на своїй головній вимозі: на офіційні гарантії з боку НАТО, що Україні відмовлять у членстві в організації. Примітно, що Москва без сумнівів розуміє, що подібних юридичних гарантій Альянс ніколи не надасть Росії. Але Росія прагне передовсім початку стратегічних консультацій про безпеку в Європі. Прагне, аби Захід звернув увагу на «занепокоєність» Росії і всерйоз почав обговорювати з нею те, що обговорювати не повинен, насправді – майбутнє НАТО.

І це, власне, Росія вже отримала.

Так, по-третє, після зустрічі з очільником Кремля Білий дім вже оголосив про підготовку стратегічних консультацій між Росією та членами Північноатлантичного альянсу. Хіба не тактичний виграв Росії? Безперечно. Росія отримає консультації з приводу політики та майбутнього НАТО, а Україна станом на сьогодні до цих консультацій не запрошена. Хоча цілком зрозуміло, що говоритиме Росія саме про перспективи членства України в НАТО. Але це не єдиний небезпечний момент в історії з цими консультаціями.

Країни Бухарестської дев'ятки, так званий Східний фланг НАТО, не приховували своєї стурбованості, адже Байден спочатку заявив про консультації лише між кількома основними членами Альянсу і Росією. Логічно, що Східна Європа, особливо, Польща, країни Балтії бачать в цьому загрози внутрішнього розколу НАТО. І вони праві: окрім всього іншого, Кремлю вкрай вигідно розбити внутрішню єдність ЄС і НАТО. Розділяй і володарюй. І хоча Вашингтон вже спробував заспокоїти східноєвропейські країни, але ризики таких домовленостей «в обхід» «нових» членів Північноатлантичного альянсу для Східної Європи не зникнуть.

Американська сторона налаштована осідлати коня з переговорами. І діяти швидко. Так, вже 13-15 грудня помічниця держсекретаря з питань Європи та Євразії відвідає і Київ, і Москву. А після цього – Брюссель. Все це – аби зав'язати всіх учасників в реальний процес переговорів. Все на перший погляд – на користь України, адже дипломатія краща за перспективу російського вторгнення. Але не все так однозначно. В такій «гаряч-

ковій» дипломатії є ціла низка мінусів, особливо – якщо ти можеш не потрапити на стіл переговорів.

Відлига між Росією і Заходом:
аби не за рахунок України

На перший погляд, в такому діалозі Росії із Заходом начебто немає загроз для України. США та наші європейські партнери підтримують територіальну цілісність України, вважають Росію агресором, відкидають «червоні лінії» Путіна про неможливість вступу України до НАТО, обіцяють жорсткі санкції і нову допомогу Україні. Але зараз Росія фактично примушує їх до обговорення тих тем, які обговорювати з Кремлем – вже саме по собі тактична поступка Москві.

На що Україні тут звернути увагу?

Передовсім, на те, що Україна не може бути осторонь подібних стратегічних консультацій. І за будь-яку дипломатичну ціну, але Київ мусить добиватися приєднання до таких консультацій між НАТО і Росією.

Варто пригадати, як у 2014-2015 роках за наполяганням Росії відбувалися тристоронні консультації Єврокомісія–Україна–Росія з приводу аналогічних «застережень» Москви. Тільки тоді Росія була «стурбована» запровадженням зони вільної торгівлі між ЄС і Україною. Київ цілком виправдано зараз має добиватися участі в подібних безпекових консультаціях між Росією і НАТО.

Окрім цього, зараз США прагнуть міжнародної розрядки. І, незважаючи на погрози санкціями і іншими серйозними наслідками для Росії в разі її вторгнення, вони будуть намагатися домовитися. І от коли метою домовленості є «заспокоїти» Росію, знизити градус протистояння, та ще й по гарячих слідах, так би мовити, то наслідки таких домовленостей можуть бути геть не такими, як було б вигідно Україні.

Від обрання Байдена президентом, Офіс президента України всіляко намагався долучити Білий дім до переговорів про Донбас. Втім, Росія готовності до конструктивного діалогу не демонструвала, а без видимих перспектив розв'язати конфлікт Вашингтону активна участь в переговорах була не цікава. Тепер же, судячи з цього, США активно заглиблюватимуться в переговори і по Донбасу – це невід'ємна частина шахівниці.

І оскільки саме врегулювання на Донбасі не буде центральною темою цих російсько-американських переговорів, а ставки – значно вищі, то і «вирунути» можуть не вигідні Україні домовленості. Інсайди американських медіа вже видають версії, що на Україну з Вашингтону можуть тиснути, аби Київ погодився на «особливий статус» для Донбасу.

Так чи інакше, але коли сам Київ не задасть «червоні лінії» і умови для відновлення переговорів з Росією, він може опинитися реципієнтом ухвалених без нього рішень.

Зараз на фоні «гарячих» спроб домовитися з Росією, Україні саме час заявити нашим союзникам, що для нас неприйнятно, а що – обов'язково, якщо вже США намагатимуться оживити Нормандський формат чи домовлятимуться із Росією напівпрямую. Серед цих умов – режим тиші, негайне відкриття КПВВ (Контрольні пункти в'їзду-виїзду), закритих Росією ще з 2020 року, припинення тиску на СММ ОБСЄ (Спеціальна моніторингова місія Організації з безпеки і співробітництва в Європі) і Червоний Хрест на окупованій території, негайний обмін полоненими. Від реакції Росії на ці вимоги буде ясно, чи варто рухатися далі.

Головне тут для Києва – не стати заручниками політичного бажання максимально зблизитися з Білим домом. Бо інакше, в наш бік в межах «великої домовленості» Росії із Заходом можуть пролонгувати пропозиції, не вигідні Україні, але такі, від яких важко буде відмовитися. ■

Марія ЗОЛКІНА

Помічниця держсекретаря США відвідає Київ. Карен Донфрід, яка займається питаннями Європи та Євразії 13-15 грудня відвідає Київ і Москву, повідомляє пресслужба організації. Донфрід планує зустрітися з високопоставленими урядовцями, з якими обговорить нарощування російських військ біля українських кордонів та підкреслить прихильність США суверенітету, незалежності й територіальній цілісності України. «Ми можемо досягти дипломатичного прогресу у припиненні конфлікту на Донбасі через виконання Мінських домовленостей за підтримки Нормандського формату», – йдеться у повідомленні. Після цього вона відправиться до Брюсселю для подальших переговорів.

Світовий банк надав Україні понад 150 мільйонів доларів на вакцинацію. «120 мільйонів доларів додаткового фінансування допоможуть уряду України закупити 16,5 мільйона доз вакцин, яких достатньо для вакцинації близько 20 відсотків населення», – йдеться у повідомленні пресслужби банку. Завдяки цій допомозі 10 мільйонів людей із пріоритетних груп населення отримають повну вакцинацію проти COVID-19. Ще 30 мільйонів доларів планується витратити на комунікацію, закупівлю обладнання для зберігання вакцин та інше. Загалом за весь час пандемії Україна отримала від цієї організації 1,8 мільярда доларів підтримки.

Україна хоче подати позов проти Євросоюзу через те, що Польща відмовляється збільшувати кількість дозволів на вантажоперевезення у 2022 році. Такі дії суперечать Угоді про зону вільної торгівлі. Про це заявив заступник міністра економіки – торговий представник України Тарас Качка, – повідомляє «Укрінформ». Міністерство інфраструктури Польщі не хоче надати додаткові дозволи на вантажоперевезення. Качка вважає, що це руйнує торгівлю не лише українських, а й європейських компаній. Заступник міністра інфраструктури Польщі Рафал Вебер зазначив, що польські вантажоперевізники використовують набагато менше українських дозволів: у 2020 році було використано 90 тисяч таких дозволів. Україна ж хоче 200 тисяч дозволів. Голова Польсько-української господарчої палати, ексміністр економіки Польщі Яцек Пехота зазначив, що склалася абсурдна ситуація, коли польські перевізники не хочуть їхати в Україну, а українські не можуть їхати до Польщі через брак дозволів.

Український боксер Василь Ломаченко переміг Річарда Коммі рішенням суддів. Бій Ломаченко – Коммі відбувся в Нью-Йорку, на кону стояв титул Інтерконтинентального чемпіона WBO у легкій вазі. Це 16-та перемога в професійній кар'єрі Ломаченка. Коммі – ексчемпіон світу, який здобув 30 перемог та лише 3 поразки. Статистика Ломаченка до бою – 15 перемог та 2 поразки. Обидва боксери були чемпіонами світу, обидва програвали Теофімо Лопесу.

Відомі результати написання радіодиктанту, який цьогоріч читав відомий письменник Юрій Андрухович. Без помилок його написала лише одна особа – Галина Шура – мешканка села Комарове Волинської області. Претендентами на перше місце були ще троє учасників, які допустили по одній помилці. Дві помилки зробили 12 осіб, роботи яких були перевірені. Традиційну загальнонаціональну акцію, присвячену українській мові, щорічно проводять в ефірі українського радіо, в День української писемності та мови, 9 листопада. Всього на перевірку до українського радіо надійшло 14 573 листи з текстом диктанту. З них 1 824 – у паперовому вигляді та 12 749 – на електронну пошту.

Підготувала Христина ЗАНІК

У Більську – про прабатьківську мову

Понад 30 доповідей, представлених науковцями та дослідниками з Польщі, України та Білорусі. Презентації досліджень у галузі мовознавства, історії, літературознавства, етнографії, соціології та музикознавства. Крім того, презентації книг та дослідницьких проєктів. Усе це увійшло до програми V Підляської української наукової конференції, яка відбулася 19-20 жовтня у Більську-Підляському.

«Українська мова у культурному просторі Підляшшя» — це заголовок цьогорічної зустрічі дослідників, яких об'єднує інтерес до культурно-історичної спадщини україномовного населення краю. Попередні конференції були присвячені, серед іншого, культурі та мові, 25-річчю викладання української мови в регіоні, а минулорічна — підляським контекстам 100-річчя польсько-українського союзу 1920 року та Підляшшю в епосі формування нової політичної карти після закінчення Першої світової війни.

▲ Дослідник мовних історій с. Кленики та прізвиськ їхніх мешканців Іван Лобузинський

Організатори цьогорічної ювілейної конференції — з Підляського наукового інституту — зосередили увагу на питанні рідної мови, такої важливої для функціонування кожної етнічної групи.

— Як хтось влучно сказав, коли втрачається мова, зазвичай гине нація, — говорить голова оргкомітету конференції, доктор Григорій Купріянович. — Ця громада гине як окрема етнічна група. Збереження власної мови є одним із ключових елементів збереження культурної традиції та передачі цієї традиції наступним поколінням.

Директор Підляського наукового інституту додає, що у випадку з Підляшшям — громада ще використовує цю

мову, вживає діалект української мови. Проте не завжди в минулому, а іноді й сьогодні, люди усвідомлюють, що ця мова, діалект, яким вони користуються, є частиною мовної системи, яку в минулому називали руською, потім малоруською, а тепер українською.

На жаль, терміни, що стосуються діалектів на території між Бугом і Нарвою та не відображають результатів наукових досліджень, досі поширюються у публічному дискурсі та медіа. Їхні автори намагаються уникати формулювання про приналежність цих говірок до української мовної системи, що вже давно доведено, наприклад, у таких публікаціях як виданий Польською академією наук «Атлас східнослов'янських говірок Білосточчини» (у оригіналі — «Atlas gwar wchodniosłowiańskich Białostoczczyzny»).

Про плутанину, що супроводжує спроби фальшувати цю мовну реальність, доводить безліч термінів, які мали б замінити прикметником «український». Натомість були просто «білоруські говірки», «перехідні діалекти», «старобілоруська мова», «підляська мова», «мова білорусів Підляшшя». Щодо українських говорів на південь від Бугу, то можна почути про говірки «надбужанські» чи «хахляцькі».

З огляду на вище зазначені факти, особливо приємно, що співорганізаторами цьогорічної конференції стали дві визначні наукові установи: з польського боку — Комісія польсько-українських культурних зв'язків Польської академії наук (відділення у Любліні), а з українського — Інститут української мови Національної академії наук України.

Інститут — це провідна установа, яка займається українською мовою, а його керівник професор Павло Грищенко, вітаючи учасників конференції, підкреслив, що Підляшшя є об'єктом пильного зацікавлення всіх, хто професійно займається вивченням українського етносу, його культури, мови та історії.

— Сьогодні найважливіше — це збереження того, що ще можна зберегти, — сказав мовознавець. — Записати, зафіксувати, зафільмувати усе, що можуть сказати мешканці цього регіону, особливо старожили.

Професор заявив також, що коли мине пандемічна стихія, планується

▲ Презентацію книжки Василя Поскробка провели його земляк — уродженець Курашева Юрій Плева та мовна редакторка книжки Людмила Лабович

організувати приїзд на Підляшшя науковців з України — експедицію, метою якої буде дослідження традиційної мови та культури регіону.

На жаль, з приводу обмежень, викликаних коронавірусом, участь у засіданнях конференції в Більському будинку культури безпосередньо не змогли взяти дослідники з України. Виступали вони онлайн. До Більська змогла приїхати лише голова Суспільно-культурного товариства «Холмищина» Ірина Гринь зі Львова. Тим не менше, за посередництва інтернету з доповідями про говірки Підляшшя виступали вчені з декількох осередків з України та Польщі: Києва, Луцька, Любліна, Варшави, Познані. Приєдналися до них також дослідники з сусідньої Підляшшю Берестейщини. Полісся — це регіон, де з'являються подібні явища, якщо йдеться про мову, а також і суспільно-історичні процеси.

Одним з найбільш болючих є, очевидно, заникання говірок, на що у своєму виступі звернув увагу д-р Микола Рощенко, який живе зараз у Любліні, але родом — з підляських Клішель. Автор монографії, присвяченій історії рідного містечка, досліджує також мовні питання регіону. Також, на його думку, головне — це збереження діалектів у формі записів.

— Моє покоління — це, мабуть, останнє, яке вживає говірку, — зазначив дослідник і закликав скласти словник підляських говірок, особливо звертаючи увагу на старі, призабуті вже слова. Приклади таких Микола Рощенко навів у своїй доповіді, до якої матеріал збирав пів століття тому, записуючи одного з мешканців Клішель, який народився ще в XIX столітті. Хто сьогодні знає значення таких слів як: бізухри, закуснікі, кобилиця чи обо-дьяк?

Що зробити, щоб зберегти мову підляшуків? Це питання поверталось також у дискусії. Чи зосередитись на архівації мовних явищ, які у зв'язку з архівацією місцевої говірки дуже цікаві для наукового світу, чи зосередитись на праці з молодим поколінням і навчання української літературної мови? Адже мусимо протистояти таким явищам, як полонізація, мовна асиміляція, яка,

до речі, в Білорусі — на берестейському Поліссі — означає русифікацію.

Незважаючи на те, що головна тема конференції була присвячена мовним питанням, однак вона має інтердисциплінарний характер і беруть у ній участь також підляські дослідники «малих батьківщин». Дякуючи їм, можна було почути, зокрема, доповіді про назви урочищ в селі Добривода, прізвиська мешканців Клеників чи аграрне словниство і обряди села Новий Корнин. З мовою були пов'язані також виступи про початки української преси на Південному Підляшші на прикладі тижневика «Рідне слово» та про українську мову у медійному просторі Підляшшя.

Непересічною подією була презентація книжки «Tak rozkazuwali» Василя Платонішиного — так на обкладинці підписався проф. Василь Поскробко. На жаль, автор не дочекався презентації книги, в якій рідною говіркою села Курашева описав життєві пригоди трьох підляських хлопців, які пішли у «великий світ» (рецензію на книгу читайте на 11 сторінці, — ред.).

Конференція стала також місцем презентації археологічних досліджень місцевості, яка в середньовіччі була якийсь час останнім пограничним городищем Київської Русі. Монографію «Suraż — średniowieczny gród na pograniczu mazowiecko-rusko-litewskim» представив один з її авторів та редакторів Даріуш Краснодембський.

Повертаючись до найважливішого питання — як зберегти українську говірку підляшуків, можна вказати на ще дві презентації, які з'явилися у програмі V Підляської української наукової конференції та були представлені головним організатором — Підляським науковим інститутом. Перша з них — це Підляський літературний конкурс «Пишемо по-своєму», який проведе Інститут. Другий проєкт — це розбудова Підляського архіву, який поповнюється різними матеріалами, що торкаються української громади регіону та в якому не забракне документів про мовні скарби земель над Бугом і Нарвою. ■

Славомир САВЧУК
Фото Юрія Гаврилюка

▲ На першому плані — бургомістр Більська Ярослав Боровський

РОЗМОВА

Такі меценати нам потрібні

Igor Хранюк – львів'янин, що проживає на заході Польщі в Познані. Він колишній скрипаль Національної філармонії у Варшаві, зараз – очільник компанії UDH (United Distribution Holding). Підприємство, яке у 1999 році почало свою діяльність як «OBOLON-POLSKA», і надалі є дистриб'ютором продуктів української фірми «Оболонь».

Однак музична освіта і багато років праці у культурній сфері залишають слід і в підприємстві. Igor Хранюк разом із бізнес-партнером Річардом Каньорем, познанняком з діда-прадіда, відгукується на заклики організаторів різноманітних заходів у Польщі, які пропагують українську культуру, і компанія підтримує їх, спонсорує різні проекти.

Ця місія стартувала ще на початку 90-х років, коли у найпрестижнішому польському концертному залі Варшавської філармонії за участі відомих виконавців проходив благодійний концерт «Дітям Чорнобиля». Зібрані тоді кошти передали на лікування та літній відпочинок у Польщі дітей, постраждалих від радіації. Тодішню акцію можна порівняти з підтримкою жертв війни на сході України, яку нині надає українська громада.

Серед останніх проспонсорованих бізнесменами подій – 7-мі Дні української музики у Варшаві» (4-11 вересня 2021 року), коли слухачі столиці мали нагоду ознайомитися з творами сучасних українських композиторів, і 6-й Фестиваль українських фільмів, який у листопаді проходив у багатьох містах Польщі.

Далі – пряма мова Igora Хранюка.

Захід «Дітям Чорнобиля», який я організував, коли був далеким від бізнесу музикантом, я сьогодні згадую з великою приємністю. Варто сказати, що це був один із перших фактово проведених концертів класичної української музики.

Доля пише свою історію кожній людині. Сьогодні я займаюся бізнесом, професія скрипаля – вже минуле, цікаве і неповторне. Музичну естафету я передав дітям: донька Роксоляна займається класичною музикою, співає у хорі Берлінського радіо (Rundfunkchoir) як хористка і солістка. Нещодавно вони з чоловіком записали диск, на якому поряд із творами Вагнера і Шуберта – Барвінський і Лисенко. Син Роман успішно реалізовує своє захоплення джазом, граючи на контрабасі і бас-

гітарі. В Україні його знають не лише як музиканта, але і як активного у перші роки війни волонтера.

Допомога Україні, якщо говорити без подробиць, є сьогодні однією із найважливіших суспільних проблем, якій ми з дружиною приділяємо велику увагу.

Моя бізнес-діяльність, яка почалася вимушено, через певні обставини, дуже швидко стала новим способом життя. Але ж пристрасть до мистецтва ніколи мене не полишала. Тож фірма, яка росла з року в рік, поступово ставала постійним спонсором різних заходів. Найголовніші з них – це культурний фестиваль «Українська весна» у Познані, згадані вже Дні української музики у Варшаві, Фестиваль українських фільмів, Міжнародний фести-

валь українського театру «Схід-Захід» у Кракові, Міжнародна виставка фотографії «Interphoto» у Білостоці, Місяць міста Львова – європейської столиці культури у Вроцлаві 2016 року, виставки українських митців (Рути Вітер, Антона Соломухи, Івана Остафійчука, Охріма Кравченка й інших). Ми організували гастролі у Польщі Богдана Ступки та його сина Остапа з виставою «Записки божевільного».

У червні 2014 року під час концерту, який завершував великий культурний проект «Разом з Україною», тодішній консул України в Гданську Мирон Янків вручив мені та Антонові Соломусі золоті статуетки Міжнародної асоціації «The European Union of Arts». Через три роки фірма «UDH Sp. z o.o.» отримала аналогічну нагороду на знак визнання за активну підтримку культури – не лише української.

Я ціную і поважаю людей, які пропагують українську музику і мистецтво у Польщі та в багатьох країнах світу,

зокрема Ольгу та Наталію Пасічник, Романа Реваковича, Мирона Максиміва, Оксану Линів, Кирила Карабиця і багатьох інших. Моя дружина Анна щорічно (24 роки поспіль, аж до появи ковіду) організовувала у Познані «Кутю» з концертом колядок, вертепом у виконанні місцевих українців. І цей захід останніми роками моя фірма спонсорувала повністю.

Тут треба сказати, що «Кутя» – це дуже добрий приклад того, як можна об'єднати громаду, у якій кожен на щодень живе своїм життям, своїми справами. Усі готові щось робити для спільного блага, але потрібен організатор. І не можна робити розподіл – я місцевий, а ти мігрант. Багато хто, прийшовши на «Кутю» чи «Українську весну», каже: «Я й не думав, що про українську культуру можна дізнатися стільки цікавого і нового поза Україною».

Igor ЩЕРБА

Фото з сайту компанії UDH

МІГРАНТИ

Українські мігрантки у Польщі в часи пандемії: дослідження

25 листопада, у Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства, фонд «Наш вибір» у співпраці з Фондом імені Гайнріха Бьоля у Варшаві провели семінар про ситуацію мігранток з України у Польщі. Учасники та учасниці події презентували україномовну версію звіту з дослідження їхніх проблем в часи пандемії COVID-19, обговорено дії і політику з боку України, які мали б допомогти жінкам-мігранткам упоратися з її наслідками.

Пандемія COVID-19 і реакція урядів на поширення вірусу призвели до глибоких змін у різних сферах життя, зокрема на ринку праці, в секторі охорони здоров'я, освіти й відпочинку. Ці зміни, беззаперечно, стосуються всіх, незважаючи на походження, суспільний статус і стать. Проте дослідники інформують про посилення проблеми гендерного рівноправ'я. Численні рапорти сигналізують, що жінки найбільше відчули наслідки пандемії і навіть попереджають, що ця криза може звести нанівець 50 років досягнень у боротьбі за їхні права.

Автори звіту «Вплив COVID-19 на українських мігранток у Польщі» припускають, що цей нерівномірний вплив кризи особливо торкається жінок-мігранток. Звіт видав фонд «Наш вибір» у співпраці з Фондом імені Гайнріха Бьоля у Варшаві англійською, польською та українською мовами. Авторами та авторками дослідження стали Бенджамін Коуп, Мирослава Керик та Іванна Килюшик.

Для написання звіту дослідники провели 12 інтерв'ю з жінками-мігрантками різних професій, які мають різні родинні і суспільні ситуації, а також 8 інтерв'ю з експертами з організацій, які, між іншим, допомагають мігрантам.

Результати дослідження поділено на категорії: легалізація перебування і праці; ситуація жінок, які працюють у

нестабільних секторах ринку праці (такі як гастрономія, готельний бізнес, сектор послуг тощо); проблеми жінок, котрі мають у Польщі власний бізнес або планують його розпочати; сектор опіки над старшими людьми; проблеми, пов'язані з поєднанням дистанційного навчання дітей удома й інших домашніх обов'язків, а також роботи; суспільна інтеграція та вивчення польської мови; охорона здоров'я; ключові працівники й мігранти-працівники; домашнє насильство.

Після презентації відбулась дискусія за участю запрошених експертів: Ірина Сушко, виконавча директорка аналітичного центру «Європа без бар'єрів», членкиня міжвідомчої робочої групи з інтегрованого управління кордонами, що діє при Кабінеті Міністрів України, експертної ради з міграційної політики при Інституті стратегічних досліджень, радниця віцепрем'єра з європейської та євроатлантичної інтеграції; Руслана Побережник, проживає та працює у Варшаві як опікунка літніх людей і дітей, членкиня президії комісії профспілки домашніх працівниць; Олександра Запольська, активістка української громади у Кракові, зосереджена на адвокаційній діяльності, протидії дискримінації та підтримці мігрантів, співзасновниця фонду «Зустріч», яка створила Український клуб у Кракові.

Ірина Сушко звернула увагу на проблему нерозуміння того, до якого орга-

ну влади в Україні можна звертатися з проблемами трудових мігрантів:

«Через низку причин управління трудовою міграцією взагалі розвинуто мало або менше ніж міграційні політики, які сконцентровані на контролі за міграцією. Тому є дисбаланс механізму контролю і розвитку, підтримки. Ключовими децидентами у сфері міграційної політики є Кабінет Міністрів України, який відповідає за розробку нормативно-правових актів та Міністерство економіки, яке забезпечує реалізацію державної політики у цій сфері. У 2019 році це міністерство отримало провідну роль у сфері зовнішньої трудової міграції. Воно отримало функцію ліцензування діяльності з посередництва працевлаштування за кордоном. До 2019 року ці функції виконувало Міністерство соціальної політики. Зміна відповідального не вплинула, на жаль, на загальну ситуацію. Мінекономіки не наділено реальними інструментами впливу на впровадження навіть тих недосконалих програм, на які не виділено коштів. Тому ми маємо переважно загальні фрази, які імплементовані такими ж загальними діями. Було б добре створити міжвідомчий орган з трудової міграції».

Руслана Побережник розповіла про проблеми мігранток з України, які працюють в Польщі в секторі домашніх господарств:

«Я буду представляти проблеми домашніх працівниць: опікунок, нянь, прибиральниць. Жінки, які приїжджають до Польщі, стикаються з такими проблемами як нелегальне працевлаштування. Може лише 1% домашніх працівниць мають підписані трудові угоди, решта працює нелегально по 24 години на добу та 7 днів на тиждень. Деякі працюють без вихідних днів, а навіть вихідних годин на добу. Для того ми створили профспілку домашніх працівниць, аби розповісти про наші проблеми широкому колу, в тому числі політикам, щоб були прийняті дії, спрямовані на їхнє вирішення. Під час пандемії багато жінок було звільнено, особливо тих, які приїжджали кожного дня на роботу. Причиною було пересування громадським транспортом чи відсутність щеплення. В зв'язку з втратою роботи – проблеми з оплатою житла. Через акцент (у мові, - ред.) служба охорони здоров'я та поліція не охоче реагує на виклики чи потреби».

Олександра Запольська наголосила на потребі мігрантів особисто говорити про свої проблеми та очікування:

«Потрібно показувати цінність експертів, аби вони не були невидимі. Потрібно, аби ми від власного середовища говорили про ці проблеми. Тому вважається, що немає культурних і ментальних різниць між українцями і поляками, але вони існують. Це непорозуміння часом призводить до неправильних програм».

Учасники семінару погодились щодо необхідності створення мережі контактів між діаспорними та українськими організаціями для обміну досвідом та інформацією.

Іванна КИЛЮШИК

Бразилияне

Так звали емігрантів, котры решту свого жытя рішчыли пережыти за Широком Млаком в Бразилиї. Они до Бразилиї не на рік ци два, як нераз оба мої дідове до Гамерики, они раз и юж на все з дому ся wybierали. Бразилиян лишыл ем на конец за то, же они за Глубоке Море іхали не за грішми, за котры пак в Старім Краю новы хыжы збудуют або си поля докуплят. З тамтых часів стоят в нас так званы «гамериканы», адже хыжы з ганком на дві сторони и осібном стайным и столodom. Был и такой Лемко, котрый си вітрак з Гамерики привюс и мал свою електрику. Бразилияне барз добрі знали, же там будут гмерати, же од те-пер то бразилиянська земля буде ім рідном. В Бразилиї нашли ся тета мого няня. Листы іхні приходили з *Curitiba*, тямлят ся мі, бо-м одклеял з красных, кольоровых коперт почтовы значкы.

Агітация

Няньову тету згадую, бо іхня при-сутніст на бразилиянські землі ест до-казом того, же вістка о бразилиянськом раю дотерла аджи и до наших предків. Кореспондент варшавской газеты, обертающий ся помедже бразилия-нами, на підставі численних бесід з нима твердит, же: *старчыт жебы до єдного села в кождім повіті при-шла в листі якыса друкувана одоз-ва, аджи през никого не підписана, старчыт, же ест вытовнена надіямы и приобіцянками, а юж протягом лем десятих дни, завдякы ярмарчным и кермешовым дньом вістка розыйде ся по цілі околиці.*¹ Найвеще таких листів приходило з Лізбони од Санто-са — генерального консула Бразилиї, накликувал в них до еміграції в імени найвышшой бразилиянської влады. Тоты листы были всядываль, каждый емігрант тримал Сантосове писмо при душы, як мощы дакого сьвятого. Од выжше згаданого варшавского корес-пондента довідуеме ся, же: *Од часу до часу агент якысий заїхал до єдной ци другой місцевости, залишал за со-бом лем невеликы сьліды — одозву Сантоса в німецкі мові. Решта сама ся юж плела: хлопи все нашли дако-го, хто ім того писмо перетолкувал на іхню мову. Все ся нашол дахто, хто дорадил, хто сам о Бразилиї не знал нич, але еміграцію захвалял, бо мал з ней хосен; каждый хлоп осо-бисто приходил до нього по пораду.* За Широке Море емігрантів гнала вістка о тім, же в Бразилиї: *можна выгідні си жыти, нич не роблячы. Іншым маг-несом были просторы вільной землі. В Бремї з каждой страны чул ем: «Там дают тілко землі, кілко человек лем си захоче. А родит ся вышитко, што лем засієш!».* Обіцяно ім *тото в маніфесті Сантоса, котрый не забыл надмінити в свої одозві и того, кілко то в його краю самогоны ся жене. Така відоміст прецін тіж барз заохочала хлопів до еміграції. (...) В одозві Сан-тоса приобіцяно, же кед хто лем захо-че, то до Старого Краю буде міг вер-нути и не мусит бразилиянські владі вертати коштів подорожы.* Європей-ский Бразилиянин справді до Бразилиї плыл на кошт Бразилиї. Нашы предкы хыбаль не вышиткы знали, же папір вышитко прийме... Панове добрі знали, же довгы все треба сплачати, бо на тім

свьіті ничого дармо не дают, але нашы в тім правилі ся нияк не розберали.

Бразилия, а не Земля Обіцяна

Одразу підеме в Бразилию. Раю не буде, стрінеме головні тых, котрым ся не повело. Правда ест така, же тоты, котрым ся повело, тіж на бразилиянсь-ку владу нарікали. В листах варшав-ского кореспондента таке-м нашол: *в Бразилиї віділ ем барз дуже наших хлопів, котры вросли в бразилиянсь-ке суспільство, але каждый сьвяті вірил, же влада Республики Бразилиї обманула іх.* На острові здоровым емігрантам *дозволено выбрати собі провінцію, але коли прибудут на місце, жде іх не рай, а деликатні бесідуючы, чыстилице. Грунт ест або ищы невимірняний, а кед так, то земля не надає ся ищы до колонізації. Адже тримають іх там ищы місяц, два або и довше, а пак посылают деінде, де зас так само ся діє.*

Бразилиянськы «хыжкы»

В Бразилиї емігранты мали такы «хыжкы»: *чорна рудера, повна гною, в котрым поневерают ся родины емігрантів; смрід доходит тя з дале-ка, а кед згвидеш ніс хоче поскручати, буды з голузи, в котрых жыют люде немістячы ся в великі хыжы. Посьціль мают з гниючого листя, а перед бу-дами горят ватры. А як выглядяют люде? Як посьлідны жебракы! Зморены безконечным гляданьом бра-зилиянського раю, наскудні обдерты и брудны, без довіря на краще заран, на кінці языка мают лем жаль, фурт проклинают Бразилию. Почынаючы од гігены, а на моральности кінчучы — лежат на самім дні.*

Хыжы інших емігрантів тіж не были ліпшы: *Шіст друків в землю вбытых, а над нима планна стріха з пальмового листя — то барак, адже хыжа, в котрі деси з трицет родин жыє, ту сплят, молят ся и сьміют, але найчастіжше плачут. Доокола буды горят ватры, при них в глиняных горцях варит ся чорна фасоля, штоденна страва найбіднішых люди. Иду и бесідую до них — «Слава Ісусу Христу!» — тото старчыло, жебы вышиткы люде нараз до ня ся обернули [як квіта до сонця], были сумны, злістйом переполнены, але кед лем слова мої почули, зразу іх лице поясніло, підходят и витають ся. Брудны сут, обдерты, споневєраны, окалічены, най Бог іх боронит!*

В Бразилиї не все было так зьлі, некоторым сьвіжо хпеченым Бразили-янам кус ліпше ся повело, мают: *малы домкы з выглядами без шыб, часом лем з дірами в сьціні; стріха з сухого пальмового листя, часом з дахівком барз грубом, червеном. При хыжы сад, а в нім бананы, помаранчы, дере-во кавове си росне и бжосквіні; в поли кукурийдзя, дыня, фасоля и так званы пататы, то штоси таке в роді ком-пери. Жадной газдівской забудовы не є ту; коровы, козы, свині — цілий час жыют під голым небом.*

Бразилиянське газдування

Думали си, же будут газдувати по-старому, так як знають, а ту вышитко інакше. Бразилиянська влада не лем же за іхню подорож заплатила, дармо дала ім грунт (адже фалат праліса) и потрібне до газдування на ним знярядя (соковы и мотыку). Влада кажді родині на загаз-дування ся давала ищы по 30 мільреїсів. Тыжнямы плыли до того бразилиянсь-

ского раю, місяцями подорожували по бразилиянськом бездоріжю, а кед до-стали юж свої мільреїсы (найчастійше лем на папери в спеціальні книжечці), то и так землі своей часто ищы не мали. *На малім просторі разом мешкало ту деси з 2000 родин, чловеча буда од буды оддалена была на десят кроків, адже нич в тім чудного, же повітря было ту выполнене немилым запахом. Нихто з емігрантів не хотів піти до ліса, до ко-трого было лем з 200 кроків, — бо там міг ся зыйти зо змыйом або тигром. Люде бояли ся го, так, же аджи за по-требом ишли лем за свою буду. Ити на сторону мусіли часто, раз з причыны іншого климату, а по друге, зо згляду на кєпске ідло. Давали нам: рыж, фа-солю и солонину з хробаками. На сам ей вид человек обрыджыня діставал, але гірше наставало, кед раритаси тоты человек збіл.*² Но штож, штоси істи треба было, мати заплакала кед вздріла, што стало ся зо солонинком, а: *отец наказал злати солонину го-рячом водом, жебы хробакы згынули. Но и справді рада была добра, наскуд-ство зляне кропом повтікало.*³ Справді інший то сьвіт, інший емігрант початкы свого жывота в бразилиянськім раю так споминат: *Бразилияне послали нас до Minas Geraes (єдна з найгіршых пустынь сьвіта), але там аджи пес жыти не буде, адже вернули сме до Рійо, най нас потоплят, або до главы нам стрілят. (...) Ой! Най холера того задусит, котрый Бразилию вынашол!*

Но штож, всяди сут люде и людиска, інший то край о чысто інші культурі, не лем рільничі. Нашы газдове звыкли до чысто іншого жытя, до цивілізації з якыма такыма дорогами, хыжами, се-лами и містами, а ту іх вывезли Бог лем знає де. Єден з емігрантів так тоту дару-вану землю (котру прецін так по правді то не за дармо дістали) описал: *Яка там земля! (...) Самы парийі, вертепы, в нас нихто в іх страну ани бы не посмотріл... Прецін з тых колоній, котры він ту вам Пανε показує, газ-дове гет повтікали и не знали де ся діли!..* Хлоп не стримал ся, кед віділ самозадоволення Бразилиянина, опро-ваджаючого варшавского кореспонден-та. Він так описал приділ його дарува-ной землі обіцяной: *Новому колоністі одзначат ся в пралісі простір 1100 метрів довгий и на 250 до 275 метрів шырокий. Новий газда достає од бра-зилиянської влады мотыку, желізны грабі и сокыру, и до того ищы на за-газдування 50 мільреїсів допомоги. Опаслы дерева треба спустити на землю, ждати аж просхнут и пак спа-лити; так приготуваний грунт пору-шат ся желізныма граблями и садит ся в ню кукурийдю, фасолу, маньоку и інхуму, адже пацячы компері. В нові колонії величезны дерева лежат по 4-5 років и лем медже нима можна сади-ти и сїяти.*

В Бразилиї бороти ся треба не лем з лісом

Треба ту голосно речы, же наших емігрантів ту на місци не лем чысто інакша природа одстрашала. Європейскы Бразилияне ищы бар-же бояли ся родовитых Бразилиянів — автохтонів: *Покля емігранты не зачали ліса тяти, то Бургы [адже родовиты Бразилияне] нич ім не гва-рили, ани раз ся ім не вказали. Але кед дерево почынано стинати, почали метати кыями в хыжы емігрантів и по ночах товкли нима по деревах. По*

*декількох днях напали на єдну з хыж и забили цілу родину. Двоє малых діти забили и поклали в оген, а родичам роз-поролі бріхы и серця іхні на грудях ім поклали. Перины и заголовкы розпоро-ли и піря по цілі підлозі розметали. Так само зробили з запасами ідла. Жыло ту юж 30 родин, але праві половина назад втекла до Рійо Нєгро. (...) Пак частіише мож было чути о нападах Бургів. Мож повісти, же деси з 40 осіб забили и то лем в найблишші околиці Itaipópolis.*⁴

Емігрант богатч

Были и такы, котрым ся повело, єден з них таке записал: *Маме загорідку з квітками и сад. Дім маме муруваний, долгий на 12 метри, шырокий на 10 м., а високий тіж на 10 метри. Землі маме 32 акры, 24 акры ореме и сієме, а решта то пасвиско для худобы, сады и бразилиянська гарбата. Ту земля не є така рівна як в Польщы, всядываль сут горы и парії, плугом вышиткого не заореш. В році 1929 докупил ем си ищы землі за 20 тисячы, бо товды час был на то добрий, але вышитко ся змінило и трудно ест довг вернути, бо часы сут барз тяжкы.*⁵

И в бразилиянських «хыжках» часом было весело

Нераз емігранты, хоц были в великі біді, то и так потрафили выкресаты з себе поклады радости: *В Куритибі было юж з тісяч душ чловечых жыючых в бараку, люде зморены сут дорогом, найбарже змордуваны были жєны и діти, в кутиках на прычах лежало дуже хворых, змордуваных подоро-жом. Нам вызначено місце в болоті, постелили сме си голузьом. Вышиткых обнял туман жалю, барак выповнил ся сумном бесідом, материнным наріканьом и плачом діты. Чысто до землі юж прицьвячал нас грубий дощ, бубнил по бляшанім дасі, гучало так, якбы цілий час гырміло. В такі час молодий Д. з-під Замосьця того дня станул зо своей выбранком під вініці. Музыканты почали в тім балагані скочні грати. Змордуваных и хворых емігрантів якбы хтоси зачарувал, вышиткы встали и ноги самы іх до танця понесли. Хмары негуляцых пересунули ся до кутів, даючы місце для гуляючого короводу. Очоліл го сьвідок, котрый старостил на тім весілю, попровадил молодицю доокола и перед музыкантами на сільску нуту засьпівал: «И я ту, и ты ту, обєс сме всядываль, де є наша куділь, хто нам ей опраде?».*⁶

В Бразилиї ружні было, часом так як в калейдоскопі. Як яко тако з лісом си радиш, то змия приде. Там Бургы або дака інша біда емігранта за ногу ци руку зімат.

Далі буде

Марко ПОСТІВ-ЯРУГА

1. Listy z Brazylii Adolfa Dygasińskiego, specjalnego delegata «Kurjera Warszawskie-go», Warszawa 1891, адже дойдж листів, захваляючых Бразилию, хпав в 1890 році. Пизнійшы цитаты без припису взяти сут з той книжкы.

2. Pamiętnik nr 10 в: Pamiętniki emigrantów, Ameryka Południowa, Nr 1-27, Варшава 1939.

3. Тамже.

4. Pamiętnik nr 17.

5. Тамже.

6. Pamiętnik nr 9.

Історія

Микола Миклухо-Маклай: видатний мандрівник з козацьким корінням

*Ви перший, безумовно,
власним досвідом довели,
що людина усюди людина,
тобто добра, товариська
істота, у спілкування з якою
можна і варто входити лише
добром та істиною.*

З листа Льва Толстого
до Миколи Миклухи-Маклая

Родовід

Рід майбутнього мандрівника, вченого та гуманіста Миколи Миклухи-Маклая веде свій початок від Січі. Його пращур, Охрім Макуха, — курінний отаман Війська Запорозького, брав активну участь у визвольній війні Богдана Хмельницького. Цікаво, що Охрім Макуха став прототипом Тараса Бульби: разом із ним проти Польщі воювали троє синів, один із яких любив польську панночку і перейшов на той бік. За наказом Охріма двоє інших синів викрали свого брата з польського табору і доставили батькові. Хоча при цьому загинув один із хлопців, Охрім вбив ще й зрадника.

Збереглися відомості, що прадід Миколи мав прізвисько Махлай, тобто капловухий. За неабияку хоробрість у битві під Очаковим 1772 року козацький сотник Степан Махлай отримав звання хорунжого, дворянство та землі. Відтоді він відмовився і від прізвища Макуха, і від прізвища Махлай, а став Миклухою-Маклаєм.

Микола Миклухо-Маклай приходить у цей світ 175 років тому, 17 липня 1846-го, поблизу міста Боровичі Новгородської губернії. Батько його, Микола Іллєч, походить зі Стародубщини Чернігівської губернії. Щоби закінчити Ніжинський ліцей, дає приватні уроки. Здібного юнака зачаровує техніка, і він вирушає до столиці. «На берегах Невы» трапилося те, що дуже нагадає історію з Тарасом Шевченком: напівголодний Микола знайомиться з земляком (теж із Чернігівщини) Олексієм Толстим — майбутнім письменником. Цікаво, що батьками панича були граф Костянтин Толстой та Ганна Перовська — онука останнього українського гетьмана Кирила Розумовського.

Молодий граф, майбутній член-кореспондент Петербурзької академії наук, допомагає землякові: Микола Іллєч закінчує будівельне училище, згодом — Інститут корпусу інженерів шляхів сполучення.

Культурною й високоосвіченою була мати мандрівника, Катерина Семенівна. Народилася вона в Малині на Житомирщині у сім'ї німецького підполковника Фрідріха фон Беккера. У родині цінували живопис та музику, влаштовували сімейні літературно-мистецькі вечори. Пізніше Микола напише про себе: «Моя персона є живим прикладом того, як об'єдналися три віковічні ворожі сили. Гаряча кров запорожців мирно злилася із кров'ю, здавалося б, непримирених ворогів, гордих ляхів, розбавлена кров'ю холодних німців».

Три університети

Малий Микола вже у 7 років знає латину, французьку й німецьку мови, грає на фортеп'яно, малює. До 11 років його навчають домашні вчителі, батьки та знайомі. У шоденнику юнак розмірковує над своєю долею, оперує категоріями на кшталт життя і смерті, самотності і дружи, таланту й обдарованості, честі

Фрагмент експозиції приватного музею Миколи Миклухи-Маклая, створеного 2010 року у селі Калитянське Козелецького району Чернігівської області

та слави. Подальше життя Микола вирішує присвятити науці. 1863 року він вступає до Петербурзького університету, проте вже за рік за участь у студентських заворушеннях його відрахували із заборону в загальні здобувати вищу освіту в Росії.

Тому 1864-го Микола вже є студентом Гайдельберзького університету, де він опановує математику, фізику та хімію, історію й політекономію. Його працездатність вражає: за рік навчання він складає іспити за програмами юридичного і філософського факультетів. Через рік хлопець закінчує медичний факультет у Лейпцигу, а ще через один — у Єнському університеті вивчає зоологію і порівняльну анатомію. Отже, випускник трьох німецьких вишів упевнено розпочинає своє сходження до рівня справжнього вченого-енциклопедиста.

У Єнському університеті відбувається його знайомство з професором Ернстом Геккелем — автором терміну «екологія», розробником теорії походження багатоклітинних організмів та біогенетичного закону. А 1868 року Геккель вираджає свого здібного учня Миклухо-Маклая досліджувати Канарські острови, Сицилію та берег Червоного моря. Це фактично генеральна репетиція перед відплиттям до Нової Гвінеї.

Кам'яна доба

Уявлення про первісну людину, яка все виготовляє з каменю, дерева та кісті, до Маклая ґрунтуються на знахідках археологів. Бородані у зв'язаних шкурах біля вогнища — така знайома читачеві картинка зі шкільних підручників історії! Якою побачить загадкову добу Маклай?

Чоловіки того часу — зовсім не бородаті. Папуаси хочуть подобатися жінкам, тому слідкують за своєю зовнішністю. Сиве волосся фарбують або висмикують, бороду, вуса, навіть брови підголюють (щоби виглядати молодшими). Цікаво, що у подарунків Маклая вони дуже цінують порожні пляшки: битими уламками підголюються без мила і — жодної подрапини! Не носять вони також шкур убитих тварин: у чоловіків є малі — пов'язки на стегнах з кори дерев, у жінок — фартух з тієї ж кори.

Неймовірно, але головне заняття первісних людей, особливо чоловіків, — не посиденьки довкола вогнища, а сон. Вони міцно сплять уночі, а коли нема війни, спільної роботи або полювання, їхній відпочинок триває ще й 2/3 денного часу. Біля ватри також сидять, проте недовго: надалі кожен вирушає

у своїх справах. Співрозмовники Маклая оповідають йому, що ще їхні діди пам'ятали той час, коли вогню не знали зовсім: їли сире м'ясо.

Свійськими є лише кури, собаки та свині. Проте яєць папуаси не споживають: курячі кубельця сховані в лісі, там і квочки сідають, до села вони приходять лише харчуватися. Собаки не стережуть господарів та майно, вони — помічники у полюванні. Слугують також... за недоступнішу м'ясну їжу, коли несподівано приходять гості й треба терміново чимось їх пригостити. Свині є справжніми «друзями людини» і всюди ходять за нею назирці.

Час від часу кам'яними сокирами папуаси звільняють лісові ділянки для плантацій. Вирощують банани, цукрову тростину, ямс. Дітей привчають до роботи змалечку, щойно ті починають ходити. Усіма роботами керує найавторитетніший чоловік у селі, він же очолює військо під час бою. Проте підкоряються йому лише добровільно. Цікаво, що в мові папуасів навіть не було слова на позначення цього неформального лідера.

Не існує також і шаманів. Чаклує кожен самотужки, але прашурів вшановують гуртом: статуями предків чоловіки прикрашають священну хижу «буамрамра». У ритуальній будівлі зупиняються також важливі гості: Маклай під час відвідин сіл зазвичай ночує саме там. Тут зберігають і музичні інструменти: флейти, труби, барабани. Музику вважають надприродним явищем, адже вона і збуджує танцівників, і сприяє роботі. Інструменти виносять з буамрамри загорнутими в листя, щоби сховати від жіночих очей.

Жінкам і дітям забороняють слухати музику та заходити до ритуальної хижі. Вони й не намагаються туди потрапити, бо на порушників табу чекають хвороби та швидка смерть. Взагалі, потяг жінок до прекрасного не заохочується. Кераміку, за виготовлення якої вони відповідають, не прикрашають жодним візерунком. Папуаси переконані, що це зайве. Проте для дітей вони залюбки виготовляють іграшки.

Думки і спостереження

Вже перше зближення з папуасами, що відбувається у 1871-1872 роках, викликає у Маклая величезну повагу до цих людей. Дуже подобається йому їхні трудові навички та здібності, а от користюлоства та побутових вад, звичних у європейському середовищі, дослідник

тут не бачить. Його помешкання не замикається на ключ — і все зберігається непорушним: «У цивілізованому світі така вигода неможлива; там часом недостатньо замків і поліції».

Не забуваймо також, що мандрівник увесь час стає свідком торгівельних операцій, зажерливості та брехні крамарів, спроб споювання острівних мешканців, збудження в них низьких інстинктів. Ось запис Маклая від 23 серпня 1879 року на острові Андра: «Сьогодні серед предметів торгу фігурувала також молода жінка, що сиділа в одній пирозі. Її наполегливо пропонував чоловік середнього віку, цілком можливо, її ж чоловік або брат... У той час, як він за допомогою досить характерної пантоміми пропонував свій товар, жінка в пирозі зрідка посміхалась, ніби нічого не сталося».

Також і для білих контакти з місцевим населенням часто закінчуються трагічно. Наприклад, італійця Пальді, що лишається сам на одному з островів для обміну товарами, вбивають місцеві мешканці: голова стає трофеем, а тіло викидають у море.

Маклай застерігав цього торговця: «Ви хочете, щоб тубільці боялися вас завдяки револьверу та рушниці; я ж домагався й домігся їхньої довіри та дружби... Ви лишаєтесь жити в самому селищі тубільців, не знаєте ані їхньої мови, ані звичаїв... Швидко станете для них як більмо на оці, якого вони схочуть позбутися... На Новій Гвінеї я збудував собі хижу за милу від одного та дві милі від іншого селища».

Відоме негативне ставлення Маклая до місіонерської діяльності, яка, на його думку, дуже шкодить місцевому населенню. Адже він чудово знає, що деякі місіонери своєю прихованою торгівлею прокладають шлях справжнім крамарям зі звичним асортиментом: горілкою, вогнепальною зброєю, розповсюдженням хвороб та работоргівлею.

Ці «благодіяння цивілізації», як пише Микола, не врівноважує навіть те, що місіонери вчать тубільців читати, писати й співати псалми. Не схвалює він також їхнього, часом доволі брутального, втручання в життя племен із наполегливими намаганнями зламати традиційні обряди.

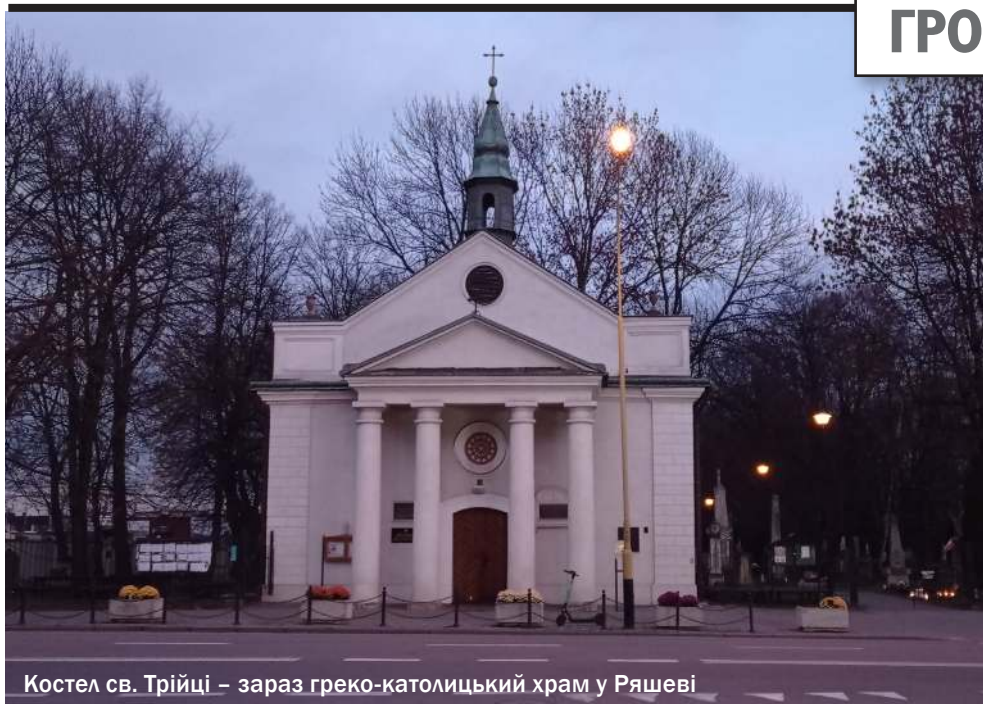
Проте в житті Маклая зустрічаються й інші місіонери. На пароплаві «Елен-гован» він знайомиться з Джеймсом Чалмерсом, що має душу мандрівника та дослідника-етнографа. На своїх станціях, облаштованих на південних берегах Нової Гвінеї, цей невтомний преподобний шотландець, відомий серед племен як Тамате, щиро намагається зрозуміти їх та всіма способами перешкоджає спробам впливати на місцевих мешканців горілкою. Йому належить висловлювання, з яким погодився б і Маклай: «Якщо ми не можемо жити серед тубільців без зброї, то краще нам лишатися вдома».

Стриманий, позбавлений світських манер, Микола Миклухо-Маклай усюди відразу ж викликає до себе симпатію та повну довіру — його сила полягає в беззастережній відданості науці, у ширості й прямоті вчинків та висловлювань, у крайньому самообмеженні, коли йдеться про нього особисто:

«Де б я не перебував, науковий шлях, який я обрав, та наукові питання, що по мені, лишатимуться моєю головною метою... Я завжди був відданий моїм науковим задачам, тобто самому собі». Гаслом усього його невтомного життя можуть слугувати слова: «Необхідно щось важливе зробити для людей, тільки тоді ти людина». ■

Валерій ПОМАЗ,
бібліограф Чернігівської обласної
бібліотеки для юнацтва

ГРОМАДА

Костел св. Трійці – зараз греко-католицький храм у Ряшеві

Продовження з 1 сторінки

Так розвивалися наші дружні контакти з людьми з Перемишля, вони згодом почали теж переїжджати на навчання до Ряшева, дехто отримував тут роботу і залишалися жити на постійно. Почала творитися невелика місцева громада українців. Не пригадую, щоб відбувалися тут тоді якісь українські заходи. Це забезпечував Перемишль і Краків, всі ми їздили на фестивалі, концерти, празники. У 2001 році отець з Ярослава почав тут служити греко-католицьку літургію. Пригадую, що на першу я не зміг потрапити. Отримав від мами інформацію, що літургія буде в костелі Бернардинів. Утім, ніхто не сказав, що не при головному вівтарі, але в залі для навчання релігії. Я прийшов у костел, а там нічого не відбувалося. Лише наступного разу потрапив у відповідне місце. На початку було нас буквально 3-4 особи. Познайомився я там, до речі, з Ігорем з Києва. Він тоді, що сприймалося доволі екзотично, приїхав до Польщі вчитися на польській філології. Якось знайшов це місце і приходив постійно на кожну літургію. Вони відбувалися щонеділі о 15:00. Це нас усіх дуже влаштовувало: ми йшли після обіду до церкви, а потім разом на каву на площу Ринок».

Пані Анна, мама Павла, народилася в 1941 році на Лемківщині, у Вислоці — селі, розташованому над тою самою річкою, що й Ряшів. Після виселення мешкала на Ольштинщині, а згодом у Новому Дворі-Гданському. У селах, що знаходилися неподалік і де мешкали діти українських переселенців, вчила української мови.

«Христофор Колумб відкрив Америку, а я відкрила Ряшів, — посміхається пані Анна. — А якщо серйозно, то мені цей вологий клімат на Жулавах (район на півночі Польщі, — ред.) не підходить. Спати весь час хотілося, ходила пригноблена, ще за молодості почався в мене ревматизм. Тоді зродився задум, щоб замість приймати ліки — поміняти клімат.

Просто вирішила: якщо мене переселили — я сама також можу себе переселити.

Мені подобалося життя в місті: більше людей, можливостей, контактів з культурою. Отже, у 1975 році я пішла на пошту, в телефонній книзі найшла адресу житлового товариства у Ряшеві, написала заяву і дуже скоро отримала позитивну відповідь. Через рік виповниться 30 років, як ми отримали квартиру на вулиці Кракуса. Утім, не вдалося зразу сюди переїхати. Діти, чоловік праця, старші бабусі та дідусі, ми тоді мешкали ще в Ольштині. Отже, з чоловіком до Ряшева переїхали лише у 2012 році. На жаль, він тут не міг прижитися, реалізувати себе, почав хворіти і відійшов на 83 році життя. Ми вже у

Ряшеві встигли відсвяткувати ювілей 50-ти років подружнього життя. Разом виховали чотирьох синів.

Коли Павло переїхав на навчання до Ряшева, я дуже переживала, що тут немає церкви. Молилася щодня на вервиці, щоб зібралася група людей і організувала нашу літургію. І вимолвила. Подзвонила до мене сестра з Перемишля і повідомила, що 7 жовтня 2001 року на католицьке свято Matki Boskiej Różańcowej має відбутися перша наша літургія у Ряшеві.

Зараз ходжу і до церкви, і у костел, щоб мати контакт з людьми і щоб не закриватися».

З часом греко-католицька парафія почала розвиватися, отримала свого пароху, а також храм — богослужіння перенесено до костела святої Трійці. Парафія є теж власником ділянки на 40 арів, на якій може побудувати парафіяльний дім. Людей до церкви почало приходити більше, в тому числі громадян України. Натомість українці з меншини, які приїхали на навчання, залишалися, почали створювати свої сім'ї. Діти підростали, і з'явилася потреба навчання їх української мови.

«Найважче було, звісно, почати шукати людей, які приєднуються до нашої ініціативи, — каже Павло. — Згідно з польським законодавством, щоб отримати фінансування від Міносвіти на діяльність міжшкільного пункту навчання мови нацменшини, треба мінімум троє дітей. Ми знайшли шестеро. У відділенні освіти міста відреагували на нашу ініціативу дуже позитивно. Паралельно о. Ярослав Стороняк, тодішній парох, організував також уроки релігії. Ми придумали, щоб заняття відбувалися у школі №1, тому що вона в центрі міста, і туди зручно доїхати. Директорка також сприйняла цю справу з великою прихильністю. 3 вересня 2016 року почалося навчання української мови».

«Те, що Жешув українською називається Ряшів, дізналася від вас, — продо-

вжує історію пункту навчання Тамара Мартинюк. — Ми переїхали сюди з Тернополя у серпні 2015 року. У Польщі нам треба було перекласти наші документи і ми скоро заприятелювали з місцевою перекладачкою. Це вона мені сказала, що школа №1 шукає вчителя української мови. Я була захоплена і водночас здивована: приїхала у Польщу, вивчила польську мову (ходила до Ряшівського університету на курси) і буду навчати української мови! Для мене це було надзвичайно приємно: дізнатися, що громадяни Польщі хочуть вчитися рідної мови. От і почалася моя історія з викладанням. Приємно було бачити зацікавленість батьків і їхню відповідальність. Уроки української мови відбувалися після щоденних занять. Звичайно, людина може бути змучена, має маленьких дітей, намагається всюди встигнути... Утім, дітки були дуже активні.

Якщо питаєте про зіткнення світу мігрантів і меншини, я би сказала, що це радше було злиття.

Плавне переплетення досвіду. Я — вчителька англійської мови за освітою, тобто з початку мала своє розуміння цього викладання. Поїхала за першої нагоди до України, привезла підручників, букварів, потім вивчала правила граматики, правопису... Аж тоді зрозуміла, що завдання — не ідеально навчати мовної грамотності, але передати українську культуру і звичаї. Мені тоді стало набагато простіше. Я повернулася подумки до часу, коли мої діти були в такому ж віці. Що я тоді робила? Вчила через гру.

Дуже вразили мене також зустрічі вчителів, я брала участь у них, зокрема в Перемишлі. Тоді побачила, скільки є вчителів української мови, скільки в них досвіду, які цікаві речі розказують. Зрозуміла, що українська мова справді підтримується, вчителі дуже ретельно підходять до своєї праці і багато зусиль прикладають, щоб зберегти українську самобутність у Польщі».

До пункту навчання приєднувалися також діти мігрантів, дехто з них є навіть постійними учнями школи №1. Вони добре почуваються в групі. Діти одне від одного навчаються мови, і це дуже добрий досвід. Зараз у пункті навчається більше 30 дітей. Є три вікові групи: дитсадок, 1-3 класи та 4-8 класи. У Ряшеві ще до пандемії діти разом з батьками організували вертеп і ходили з ним від хати до хати. Відбулися також чотири Маланки, остання з них — у модному ресторані «Фолк» в самому центрі старого міста. Такі інтеграційні зустрічі ініціювали батьки дітей, які ходять на українську мову, а самі вони зустрічалися часто в церкві. Заходи під-

тримують також місцеві українські підприємці.

У Вишій школі управління та інформатики у Ряшеві навчається багато студентів з України. Вони навіть ставили виставу Лесі Українки «Лісова пісня». Бібліотека на вул. Окулицького має книжки українською мовою, відбувається фестиваль «Стадіон культури» за участю гуртів з України. Є вечірки з українською техномузикою: сотні людей відпочивають під українську клубну музику. Є два ресторани з українською кухнею, їхніми власниками є теж українці. Це зовсім інший світ у порівнянні з тим, що було 10 років тому. Щотижня у понеділок о 18:00 виходить передача українською мовою в Радіо Ряшів, в кіосках продається тижневик «Наше слово».

«Люди, які приїжджають з України, дуже часто мають більший досвід та вміння у сфері громадської або культурної діяльності, ніж ми, — ділиться своїми спостереженнями Павло. — І ми відчуваємо, що коли базуємось лише на наших можливостях, маємо обмежені результати. Зараз, коли до громади приєднуються особи, які приїжджають з України, це нас дуже збагачує.

Звісно, ми би ще хотіли створити художній колектив для наших дітей. Розшукуємо зараз хореографів. Наші діти підростають, отже, маємо перспективу майбутнього. Зізнаюся, що

ми би дуже хотіли створити українські класи при загальноосвітньому ліцеї.

Звісно, початкову школу у великому місті заснувати дуже важко, бо дітей треба би щодня туди довозити. Але підлітки можуть самі доїжджати до школи. Також з'являється питання гуртожитку, щоб приймати учнів з інших населених пунктів. Щоб відкрити клас, треба мати семеро учнів в одному річнику. Думаю, ми спроможні прийняти цей виклик. Ряшів — це гарне місце для життя. Має нові, добрі дороги, залізницю, аеропорт. Звісно, це місто менше ніж Варшава, але в нас своя філармонія, театр, музичні школи, а також близько гори, Перемишль, рідні землі. Багато плюсів, щоб сюди відправляти дітей на навчання», — посміхається.

Коли ходимо холодними вулицями Ряшева, напередодні перших морозів, довкола нас бігають дві доні Павла: Настуся і Маланка. Вони радісно шебечуть українською мовою, одна за другою показують і вигукують: о, тут школа, де відбуваються уроки української, а там — наша церква! Показують місця, де можна поласувати смачним морозивом, знають, де можна самим бігати, а де треба чемно тримати бабусю за руку. Складається враження, що нове покоління запускає вже у це сучасне, прогресивне місто своє коріння.

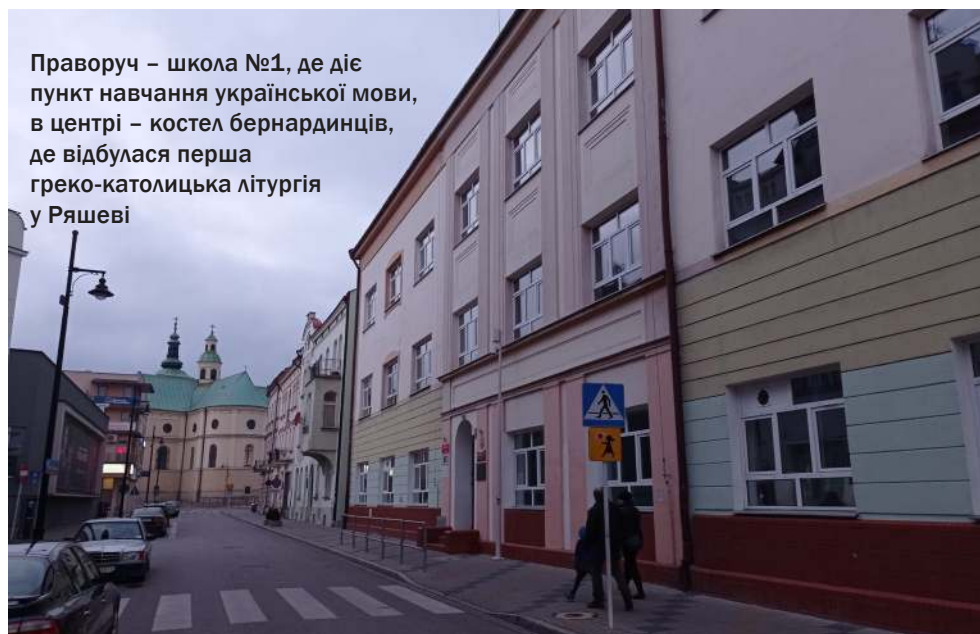
«Я тут маю своє повітря, ти знаєш як тут ся дихає? — говорить зі своїм природним позитивом пані Анна. —

Це була моя мрія: дихати повітрям, де моє коріння.

То є правдиве життя! Маємо родину по всій Польщі, в Україні, в Америці, навіть на Гавайях і в Новій Зеландії. Всіх цікавить генеалогічне дерево, з рук в руки його передають, всі шукають того рідного, свого коріння. Треба шукати те, що для нас рідне і добре. Тоді будемо прекрасні, молоді і радісні!» ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

Фото авторки статті

Праворуч – школа №1, де діє пункт навчання української мови, в центрі – костел бернардинців, де відбулася перша греко-католицька літургія у Ряшеві

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Wasia Platoniszyn, **Tak rozkazuwali**, Białystok 2021, 190 s.

Вийшли друком оповідання підляською говіркою

Побачила світ книжка Васи Плятонішиного «Tak rozkazuwali» («Так розказували»), написана українською говіркою Підляшшя. Оскільки я була залучена до її підготовки як мовна редакторка, хочу поділитися своїм досвідом, пов'язаним із цим виданням.

На початку цього року звернувся до мене Юрко Плева, автор публікацій про села в моїй рідній гміні Чижі, з запитанням, чи не погодилась би я коректувати книжку, написану «по-своєму». Йшлося про три оповідання, які раніше були надруковані в білоруському місячнику «Czasopis». Їхній автор підписувався як «Wasia Platoniszyn», однак виявилось, що це професор Василь Поскробко. Що цікаво, він — не літератор чи мовознавець, а видатний спеціаліст економічних наук. Сам родом із Курашева в Гайнівському повіті, села розташованого всього 10 км від мого рідного Збуча. У селі його звали від імені діда Платона — Вась Плятонішин, звідки й літературний псевдонім. Подумала, що спробую, бо ж цікаво довідатися, про що пише відомий професор, до того ще нашою мовою.

Так розказували Васи люди...

Коли я вперше прочитала «Tak rozkazuwali», була дуже здивована. Сподівалася, що це буде свого роду повернення автора, який народився у 1941 році в традиційному селі, у світ свого дитинства. Однак виявилось, що оповідання зовсім не народні, оскільки всі історії відбуваються в умовах сучасного польського міста, хоча є теж елементи, взяті з нашої підляської культури (місцева топографія, елементи підляського весілля). Крім того, ці тексти — любовного, а навіть любовно-еротичного характеру.

«Tak rozkazuwali» — то три окремі історії трьох підляських чоловіків, які, щоправда, родом з села, але вони вже живуть у польському середовищі. Олексій, Ондруша і Онтоній — такі самі, як більшість наших підляшан. Вони відірвалися від своєї сільської культури, живуть серед поляків, роблять кар'єру, закохуються та шукають того, чого шукає кожен із нас — свого місця в житті та щастя. Як сказав сам автор, ці оповідання базуються на правдивих історіях. Натхненням до їх написання стали розповіді знайомих, які ділилися з ним своїми секретами.

У книжці автор приховав три основні мотиви. Розповів мені про це в інтерв'ю,

яке з'явиться в № 6/2021 «Над Бугом і Нарвою».

Перш за все, «Tak rozkazuwali» — це розповідь про чоловіків і жінок, про їхні взаємини, а також про гендерну рівність: «У моюю книжці дівчинята, молодіці ведуть себе нормално, роб'ят свою роботу, ніхто їх не поніжає. Але читач, котори докладно всьо прочитає, обачит, што каждая з їх вмієє використати мужчину, коли оно ююй треба».

Жінки в оповіданнях сексуально емансиповані та часто поводяться з чоловіками нечесно. Юрко Плева, який розповсюджує книжку серед підляшан, зауважує, що читачі-жінки та читачі-чоловіки сприймають цей мотив по-різному: жінки обурюються, чоловіки кажуть — але ж так буває! Напевне, це той привабливий компонент оповідань, тим більше, що немало в книжці історій винятково еротичного змісту.

Другий мотив — це «вплив на жите пудляшуов сіл природи (...), котори саміє приходят до чоловієка невідьскуоль і колі. То добри сіли». Такою силою є, без сумніву, сила любові, яка в оповіданнях має дещо містичне підґрунтя.

Третій мотив — на думку автора, найважливіший — це «сіли, котори саміє не дієют. То сп'ящи сіли. Їх активуют всякі чародієї (...). Сієти сіли могут биті добри і кепські».

В оповіданнях багато різних шептук, чародійок та магії. При цьому елементи, взяті з підляської традиції, «помішані» з загальновідомими міфами, популярними мотивами з казок, легенд. Тому в книжці є — з одного боку — підляські шептухи, які живуть у старих хатах, де глиняна піч, жорна, сундук, полиці з гладунками (гличиками), та — з другого — з'являється, наприклад, астроложка, яка по-телефону пояснює героєві, що «wasza znakoma maje takij samuj astrolohiczny nomer, szto wy».

Як написані оповідання?

Книжка написана латинкою, з використанням польських літер. Єдиний додатковий знак — це «й». Така була ідея автора, щоб у словах «robiy, howoryy, yczoga» не писати «w», як це прийнято в українському правописі, але саме «й». Автор досконало знав, що його рідна мова — українська говірка, але він також підкреслював, що для його покоління, яке вчилася в школі білоруської мови, є чимось зрозумілим, що нескладотворче «у» позначається спеціальною літерою. Можливо, що на використання додаткової літери мало вплив і те, що у своєму первісному варіанті оповідання були друковані в білоруському місячнику «Czasopis».

Іншим важливим питанням було позначення дифтонгів. Працюючи над книжкою, дійшли ми до висновку, що все-таки не будемо вводити додаткових знаків: хто знає підляську говірку,

прочитає правильно «lies» або «kuoŃ». Хто не знає — певно, цієї книжки не візьме до рук. Принаймні так нам здавалося...

Про мову «Tak rozkazuwali»

Як мовний редакторці випала мені дуже складна роль: так опрацювати оповідання, щоб вони були написані говіркою. Щоправда вже й раніше були спроби писати «по-своєму», однак прозові твори, а тим паче такі, які описують сучасний світ, фактично не друкувалися.

З чим були пов'язані ці складнощі?

По-перше, підляська говірка — це мова села. Вона досконало описувала сільський світ наших дідів-прадідів, для яких часто більш потрібною була лексика, пов'язана, наприклад, з сільськогосподарськими заняттями, а менше — з переданням різних відтінків почуттів.

По-друге, мова, якою користуються носії говірки, засмічена вже полонізмами та й русизмами. Живучи у «польському світі», ми замінюємо наші слова польськими, вводимо кальки з польської мови, а це веде до того, що забуваємо колишні слова та притаманні нашій мові конструкції. Навіть найстаріші щоразу частіше скажуть уже «дзієся», а не «нініка», «барзо», а не «вельмі». А це веде до того, що поступово мова деградує.

По-третє, хоча й говірка є частиною великого українського мовного простору, вона насправді відірвана від свого літературного варіанту. Українська літературна мова присутня у публічному просторі Підляшшя всього 30 років. Тому й для старіших часто дивно звучать певні літературні слова, наприклад, хоча б загальноновживане «це».

Перш за все, разом із автором спробували ми відповісти на запитання: хто буде читати оповідання? І нам здалося, що це буде дуже вузьке коло підляшан, передусім із Курашева та доколишніх сіл, які ще знають говірку. Відомо, ці люди дуже добре володіють польською, зате ніколи не вчилися в школі української. Тому й працюючи над мовною стороною книжки, ми вирішили, що обмежимо кількість слів, узятих з української літературної мови, оскільки вони можуть бути незрозумілими (напр. пенсія). Хоча все-таки трохи слів з українського словника, пристосованих до місцевої фонетики, у книжці з'являється («kniżka», «ukluczyti telewizor» тощо).

Історії, описані в «Tak rozkazuwali», відбуваються у польському середовищі, тому й важко було писати, не вживаючи полонізмів. Звичайно, ми хотіли, щоб мова книжки була якомога «чистішою». Однак знали, що оповідання мають потрапити не до мовознавців, які будуть їх аналізувати, але до читачів. Тому й хотіли, щоб мова книжки була найближча тій розмовній, щоб пересічний Іван

чи Маня з підляського села міг сказати: «Саме так я говорю». З цього приводу ми свідомо вжили деякі полонізми: «Irka po roboti puszła do przychodni», «Do komnaty Ondrycja przyszoł burmistrz», «Ty takich hroszy z emerytury ne odłożysz». Однак усе-таки ми намагалися обмежувати польські слова.

У книжці залишили й трохи русизмів. Для покоління автора вони були природними. Частина із них увійшла на постійно до підляського мовлення, нерідко витісняючи місцеві слова. З-посеред них найчастіше в книжці з'являється форма «встриєтієся», оскільки вона на Підляшші популярна. Як сказав колись мій дідусь, народжений 1923 року, старі люди ще до війни говорили «спудосітеся» (словник Грінченка фіксує форму «судоситися»), однак його покоління вже вживало форми «встриєтієся». Це адаптоване до говірки російське слово, певно, з'явилося після «біженства» 1915 року. Воно досі популярне, хоча молодші скажуть «споткатієся».

Працюючи над книжкою, таких мовних пасток було багато. Потрібно було вирішити: чи вводити забуте, зовсім уже незрозуміле старе підляське слово, чи адаптувати український літературний варіант, який для підляшан є незрозумілим та неприродним, чи вжити популярний русизм або полонізм. На жаль, часом треба було вибрати чуже слово.

Попри велику складність, усе-таки вдалося ввести до мови оповідань певну кількість призабутих місцевих слів, також тих, які пов'язані з інтимною, сексуальною сферою життя. Вирішальним було те, чи будуть вони зрозумілими у контексті. «Chot' kob Dorota joho ne znachaliła de nebud' u sieniach — dumała», «A szto to za picur? Pomnisz, majesz naszoho, żadnych prywołokuŃ».

Книжка «Tak rozkazuwali» вийшла друком у вересні 2021 року. Ми вже планували з автором промоційні зустрічі, зокрема під час Підляської української наукової конференції. На жаль, несподівана хвороба автора та його швидка смерть наприкінці жовтня зруйнувала ці плани. Добре, що книжка побачила світ ще за життя Васи, який — надіюсь — почув також перші читачькі коментарі. А вони дуже схвальні. Оповідання просто потрапили в читачьку нішу, про що свідчить хоча б те, що лише за один тиждень удалося продати аж 70 примірників. Зараз до читачів доходить друге видання (а радше додрук книжки), вже підписане справжнім прізвищем автора — Wasia Platoniszyn Poskrobko та з інформацією про нього.

«Tak rozkazuwali» є однією з перших спроб писати прозу підляською говіркою, навіть якщо недосконалою, то, надіюсь, — цікавою. Може, це захопить інших спробувати писати «по-своєму». ■

Людмила ЛАБОВИЧ

Фонд Український Народний Дім у Перемишлі

Fundacja Dom Ukraiński w Przemyślu

ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl

PLN: 88 1600 1462 1838 9708 6000 0001

ПІДТРИМАЙ РЕМОНТ

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В ПЕРЕМИШЛІ!

це Наше!

Ми потрібні вам,
а ви потрібні нам!

Дорогі читачі газети! У зв'язку зі зменшенням дотації від уряду в нас непростий час, тому звертаємось до вас. Потребуємо вашої підтримки.

Як допомогти «Нашому слову»:

Зробити передплату нашої газети собі (якщо ви цього ще не зробили), друзям, знайомим.

В питаннях передплати звертайтеся на мейл biuro@nasze-slowo.pl та за телефоном: (22) 677-88-10

Дати рекламу в «Наше слово», замовити рекламну статтю про вас чи ваш бізнес, дати оголошення – привітати рідних і близьких. Про розцінки можете дізнатися на нашому сайті або за вказаним вище телефоном чи мейлом

Підтримати нас, перерахувавши кошти на пресфонд видання: 47 1160 2202 0000 0000 5515 6292 (в заголовку переказу впишіть: на пресфонд НС)

Читати нас на www.nasze-slowo.pl та вподобати нашу сторінку в фейсбуці: [fb.com/nasze.slowo](https://www.facebook.com/nasze.slowo).

Редакція «Нашого слова»

ДО УВАГИ БАТЬКІВ!

Надсилайте нам фотографії ваших дітей, які народилися в 2021 році. Для того, щоб вони з'явилися у святковому номері нашої газети, чекаємо на знімки до 20 грудня на електронну адресу редакції:

redakcja@nasze-slowo.pl.

Просимо зазначати ім'я, прізвище, вагу, зріст, а також місцевість – бажано українською мовою.

Чекайте відповіді на свій лист.

Якщо відповіді немає, значить, редакція не отримала фото. В такому разі просимо надіслати мейл ще раз або телефонувати нам:

+48 (22) 677-88-10.

Редакція «Наше слово»

ДРУЗІ!

Надсилайте Ваші традиційні рецепти святкових страв (найкраще – з фото) на мейл редакції – опублікуємо їх до Різдвяних свят. Поділіться з іншими своїми родинними смаками та кухнею свого регіону!

Редакція

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Якщо Ви зробили переказ коштів до пресфонду нашої газети і не заперечуєте, щоби ми опублікували ваші дані (ім'я та прізвище) на її сторінках разом із подякою – будь ласка, повідомте про це за адресою biuro@nasze-slowo.pl.

У іншому разі у зв'язку з правилами захисту персональних даних ми не зможемо опублікувати інформацію про Ваші перекази до пресфонду.

Редакція

Відійшли...

Висловлюємо глибоке співчуття
Юрієві Мар'яку
голови гуртка Об'єднання українців у Польщі
в Щецінку
та члену Кошалінського відділу ОУП
з приводу смерті

МАМИ

Вічна їй пам'ять!
Управа відділу ОУП в Кошаліні
та управа гуртка в Кошаліні

З великим смутком прийняли ми вістку, що
26 листопада 2021 року відійшов у вічність

бл. п. МИХАЙЛО ДЯКУН

Пан Михайло народився 21 листопада 1930 року в селі Ракова. Переселений під час акції «Вісла», прожив більшість життя з родиною в Кошаліні, активно беручи участь в діяльності української громади в Кошаліні.

Вічна Йому пам'ять!

Висловлюємо глибоке співчуття
Доні Христині Дякун та Онукові Ігорю Янішкови
– членам кошалінського гуртка ОУП
та усій Родині Померлого.

Управа відділу в Кошаліні
та управа гуртка в Кошаліні ОУП

Передплата «Нашого слова» на 2022 рік

ПОЛЬЩА

Кількість примірників	Ціна одного примірника в передплаті	Квартал	Пів року	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА (PRZESYŁKA EKONOMICZNA)				
1 примірник	5,00 зл + поштові оплати	104,00 зл	208,00 зл	416,00 зл
3 примірники і більше (ціна одного примірника)	5,00 зл без поштових оплат	65,00 зл	130,00 зл	260,00 зл
АВІАПОШТА (PRZESYŁKA PRIORYTETOWA)				
1 примірник	5,00 зл + поштові оплати	118,00 зл	236,00 зл	472,00 зл
10 примірників і більше (ціна одного примірника)	5,00 зл без поштових оплат	65,00 зл	130,00 зл	260,00 зл

ЄВРОПА + УКРАЇНА

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
395,00 зл	790,00 зл
95,00 євро	190,00 євро

КАНАДА

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
395,00 зл	790,00 зл
145,00 дол КАНАД.	290,00 дол КАНАД.

США, АВСТРАЛІЯ

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
395,00 зл	790,00 зл
113,00 дол США	225,00 дол США

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa, tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10, redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46, redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl
Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, zastępca redaktora naczelnego – Paweł Łoza, sekretarz – Tetiana Daniuchenko, redaktorzy – Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), redaktor stylistyczny – Olga Rusina, redaktor techniczny – Olga Michaluk, prenumerata, reklama – Lesia Korostawycz.

Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewicz (Legnica), Jerzy Gawryluk (Bielski Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat), 22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl.

Internet: <http://ukraincy.org.pl>, <http://www.oup.ukrainia.com.pl>

Fotokład: Redakcja „Nasze Słowo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. Nakład 2500 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:

IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Słowo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie

www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl

lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

